

Interview met mevr. Wil van der Kruis, humanistische gemeenschap Amsterdam. Interview afgenomen de dato 28 september 2017 te huize van mevrouw Van der Kruis te Amsterdam.

Kader: het Oral History project 'Sprekend Humanisme'.

Opdrachtgever: Het Humanistisch Historisch Centrum in samenwerking met het Humanistisch Verbond.

Uitvoerende: Het Humanistisch Historisch Centrum.

Doelgroep: mensen die in de periode vanaf de oprichting van het Humanistisch Verbond (1946) tot tien jaar erna (1956) lid zijn geworden van het Verbond en van een lokale HV gemeenschap.

Doel: inzicht te krijgen wat het lidmaatschap van een lokale HV gemeenschap inhield. Voorts inzicht krijgen in wat humanistische waarden zijn voor deze groep respondenten uit de begintijd van het Verbond.

Soort interview: levensloopinterview.

Interviewer: Roy Jansen (HHC).

Onderwerpen: Geboren te Amsterdam, had één jongere broer, ouders waren niet belijdend katholiek, vader werkte bij de PTT, grootvader was meubelmaker, vrijdenker, Domela Nieuwenhuis, socialisme, vader lid van de communistische partij, SDAP, OSP, Van Praag, HV, FNV, vluchtelingen, Duitsland, Hitler, Lutie, Joden, Tuindorp, Karl, katholicisme, telegrafist, in 1948 lid HV, Jan Weggelaar, AJC, Den Haag, buitenkerkelijk, de pil, kleuterleidster tot 1948, jongerenbeweging, HJB, haar man was elektrotechnisch tekenaar, ANIEM, Indië, Vlamkamp, De Vonk, Jef Last, Anton Constandse, Edo van Egten, Bart de Cort, Guus, Stotijn, getrouwd met Jan Mulders, Michiel Menschaar, secretaris Eduard Douwes Dekker Huis, echtscheiding, tweede huwelijk, zondagochtendbijeenkomsten, Jan Mechelaar, Hapé, kunst, het milieu, mevrouw Schwartz, mevrouw Homburger, Hetty Hapé, humanistische opvoeding, stiefkinderen katholiek, onderduikers, humanistische waarden, Humanitas, discussiegroepje, Willem Dreeshuis.

#00:00:00-0# Inleidend praatje. Goedemorgen Wil van der Kruis. Hartelijk dank dat je mij wilt ontvangen om dit interview af te nemen. Ehm, het is vandaag 28 september 2017. Dit interview wordt afgenomen in het kader van het project Sprekend Humanisme, waarin wij de eerste leden van het Humanistisch Verbond, tussen negentienzesenveertig en negentienvierenvijftig, eh, interviewen over hun of haar wederwaardigheden (waarom zijn zij lid geworden, wat is hun achtergrond enzovoort, enzovoort. De interviewer is, eh, zoals vertrouwd, Roy Jansen, vrijwilliger bij het Humanistisch Archief, in Utrecht. Goed, dit alles gezegd hebbende, de eerste vraag die ik altijd stel: Wil, kun je me wat vertellen over je achtergrond, uit welk nest kom je.

R: #00:00:55-2# Gaat dit over de opleiding die je gehad /

I: #00:00:57-2# Nou nee, gewoon waar ben je geboren, wat deed je vader, wat deed je moeder.

R: #00:01:00-8# O, ja.

I: #00:01:00-5# Ha je broers en zussen?

R: #00:01:02-9# Ik, eh, ben geboren in negentienzesentwintig.

I: #00:01:07-5# Ja.

R: #00:01:08-9# Eh, mijn vader en moeder waren getrouwd. Oorspronkelijk kwamen ze allebei uit een katholiek nest. Maar in de loop van de, eh, jeugd zijn ze daar, van hun jonge jaren, zijn ze daar vanaf geraakt.

I: #00:01:28-0# Ja, ja.

R: #00:01:29-1# Mijn moeder is op haar zeventiende boos de kerk uitgelopen, na een biecht bij een pastoor die haar toen opdracht gaf om de verkering, met de jongen waar zij toen mee ging, uit te maken. Die jongen, die is later mijn vader geworden.

I: #00:01:49-5# maar die was van katholieke huize ook?

R: #00:01:51-2# Ook.

I: #00:01:51-4# Maar toch vindt de pastoor 't raadzaam om die relatie, eh, te ontbinden?

R: #00:01:57-5# Kijk, mijn, eh, mijn moeder / haar vader was een meubelmaker. En ze hadden een, eh, nou ja / dat hele gezin dus acht kinderen groot geweest, maar er zijn er twee jong van overleden. Dus er waren zes kinderen. Maar ik / Toen mijn moeder tien was, dat was dus in negentientien, toen, eh, toen zei de pastoor tegen haar, eh: Donna / Mijn grootvader begon een eigen zaakje. Hji was altijd in loondienst geweest en nou begon hij voor zichzelf. En toen kwam de pastoor op bezoek en die zei: "Steenhouwer, jij doet morgen al je kinderen op de katholieke school of ik zorg dat je geen één klant meer krijgt." En mijn moeder zat op de

openbare school, tot haar grote plezier.

I: #00:02:59-7# Ja.

R: #00:02:59-4# En, eh, in de vierde klas, en toen moest ze opeens naar de nonnenschool. En dat was een hele overgang voor d'r. En daar vond zij 't echt heel verschrikkelijk. Ik heb naar verhalen zitten luisteren in het bejaardenhuis. Daar zaten mijn twee tantes, die ook al / mijn moeder was de oudste / die ook al de negentig aan het passeren waren. Ze zijn allemaal oud geworden in mijn familie. En, eh, daar zaten ze te praten over die nonnenschool. En toen zei ik: "Was er ook iets leuks op die school?" Iets leuks? Nou nee. (Lacht) Dus zij hebben 't een allemaal vreselijk gevonden, die school.

I: #00:03:40-8# Dus een, dus een, een, een, een opdracht van de pastoor, eh, heeft haar vader en haar moeder jouw moeder verplicht op de katholieke school gedaan, anders, en, eh, ja, alle kinderen, anders zo zei de pastoor kun je fluiten naar je klanten. Daar komt het eigenlijk op neer.

R: #00:03:59-9# Ja, en toen was het natuurlijk katholiek komt bij katholiek en protestant komt bij protestant.

I: #00:04:05-9# En was dat in Amsterdam, Wil?

R: #00:04:06-7# Nee, in Bussum.

I: #00:04:07-3# Bussum?

R: #00:04:08-8# Ja. En mijn moeder was toendertijd bevriend, eh, zij had een vriendinnetje, en dat was, eh, ja, voor mij tante Cor. Want die was van haar leeftijd en dat was een zusje van mijn vader. Dus op die manier heeft zij mijn vader leren kennen.

I: #00:04:26-5# Oké, via Cor.

R: #00:04:29-6# Via, ja via Cor. En, eh, dat was het andere gezin, dat heette dus Van der Kruis, mijn moeder heette Steenhouwer. En in het gezin Van der Kruis was het volgende aan de gang: daar hadden ze ook acht kinderen gekregen. Mijn vader was één jaartje ouder dan mijn moeder en, eh, was de oudste van dat gezin. En in dat gezin was gewoon een geschiedenis was bittere armoede. Want mijn grootvader was timmerman in de bouw en / maar als het ging vriezen dan, eh, kon ie niet werken en je kreeg geen uitkering. Dus dan, eh / mijn vader heeft echt honger geleden. Dat je kreeg helemaal geen geld. En, eh, nou ja, dan moest je poffen bij het buurtwinkeltje. En mijn grootmoeder, die bracht dan het enige sieraadje dat ze had, en nog wat andere dingetjes, naar de lommerd. Maar dat moest je in de zomer natuurlijk inhalen. Dan moest je die schuld bij het winkeltje afbetalen en dat moest je je spulletjes bij de lommerd weer terughalen, want anders had je het volgend jaar niks om naar die lommerd te brengen. En zo'n leven was het.

I: #00:05:46-2# Ja, ja.

R: #00:05:47-2# Maar het was de tijd van Troelstra en Domela Nieuwenhuis en niet te vergeten de Vrijdenkers. En mijn grootvader Van der Kruis ging dus naar de bijeenkomsten van de Vrijdenkers. En, eh / er was een broer van mijn grootvader, die was vrijgezel, en die kwam heel veel in dat gezin. En mijn vader vertelde: "Ik heb vanaf klein kind, eh, discussies gehoord tussen mijn vader en mijn oom over het geloof en over het socialisme." Het was een katholiek gezin, hè. En dat was een hele denkstap, die daar genomen werd.

I: #00:06:35-0# Nou en of, ja, ja.

R: #00:06:37-1# En mijn vader zegt: "Nou in het begin, als je drie jaar bent, dan snap je d'r geen fluit van, maar je groeit op en je gaat er hoe langer meer van in je op nemen.

I: #00:06:47-6# Ja, wordt opgeslagen. Ja, ja.

R: #00:06:50-7# Hè, en, eh, nou ja, mijn grootmoeder bleef gewoon katholiek, want zij vond het eng om uit die kerk te stappen. Want ze zegt: "als er vorstverlet was, dan kregen we elke week zo'n heel groot roggebrood van de kerk."

I: #00:07:04-8# Ja, ja.

R: #00:07:05-0# Hè.

I: #00:07:06-3# Soort klantenbinding.

R: #00:07:07-4# Lacht. Ze zegt: "Ik gaf dus stiekem ook altijd wel een half stuivertje aan het, eh, als ze aan de deur kwamen." En haar broer was katholiek. En dat was eigenlijk haar enige familielid waar ze wat aan had en ze was erg gesteld op haar broer. Dus die wilde ze niet kwijt.

I: #00:07:27-9# Nee, nee.

R: #00:07:28-2# Hè. Dus het gezin bleef wel katholiek. En mijn vader zegt: "we moesten ook altijd naar de kerk van mijn vader, zegt ie. Hij ging zelf niet meer." Maar, eh, nou ja, dat was ook wel opgeruimd. Al die kinderen over de vloer. Dus hij zegt: "één keer werd ik betrap door mij vader. Want toen was ik niet naar de kerk gegaan, maar ik was aan het voetballen." En hij zegt: "voetballen op zondag was zo lekker, want dan had je schoenen aan en je kon veel lekkerder voetballen op je schoenen dan op je klompen." Hij zegt: "toen stapte mijn vader af en die zei: "Klaas, dat moet je niet doen. Als je nou net doet of je naar de kerk gaat en je gaat dan stiekem voetballen, dat vind ik niet goed. Je hoeft van mij niet naar de kerk, maar je moet niet." Hè, nou ja, dat was de sfeer. En die pastoor kreeg natuurlijk heel goed door hoe dat zat.

I: #00:08:27-1# Ja, ja.

R: #00:08:28-2# Dus op haar zeventiende ging mijn moeder weer eens te biecht. Want toen vroeg ie: "heb je verkering?" Ja, Klaas van der Kruis. Toen zei hij: "dat is een communist. Dat moet je uitmaken." En mijn moeder, eh, dacht: ja, nou heb je genoeg de baas over mij gespeeld.

I: #00:08:48-5# Ja, ja. Dat gaat je niets aan. Nee.

R: #00:08:51-9# Lacht. En die is de kerk uitgestapt. Maar ik heb natuurlijk heel veel van, daarvan meegekregen, hè. Vooral ook het nadenken over de dingen en discussiëren over de dingen. Dus ik ben ook opgegroeid met altijd discussies onderling, hè. Mijn vader werd even lid van de communistische partij, heel even is ie dat geweest. En toen dacht ie: ze zijn net zo autoritair als die kerk. Je hebt niks te vertellen in die partij. Dus ik ga er weer uit. En dat was al in een heel vroeg stadium, dat ie dat doorhad. Dat was voor negentientertig. En, eh, toen, eh, kwam er een scheuring in de SDAP, dat was in negentientweeëndertig. Want toen wilde, eh, de SDAP niet dat er gepubliceerd werd over alles wat in Duitsland aan de gang was. Dat mocht niet.

I: #00:10:01-2# Kent u, kent u de reden waarom, waarom mocht dat niet?

R: #00:10:05-2# Omdat Hitler een bevriend staatshoofd was.

I: #00:10:08-9# Ah, ja.

R: #00:10:10-1# En ja, ik heb daar, eh, ook een interview gegeven aan de man die, eh, dat uitgezocht heeft, dat ontstaan van die OSP, dat werd de Onafhankelijke Socialistische Partij. En, eh, er staat ook een foto van, dat je die / Een hele groep van vierhonderd mensen, zie je dat congres verlaten van de SDAP. Dat is een geweldige rel geworden. En het streven van de de SDAP was om in de regering te komen. Dus daarom hielden ze hun mond. Maar ze wisten het wel. Mijn dochter beheert het hele archief van, eh, van mijn schoonouders. En die had bewaart een, eh, groot stuk, nee, een krant als het ware. Krantenpapier, maar dan het formaat zo groot als onze kranten momenteel zijn. Dus niet de hele krant, maar de helft. Dat is veertig bladzijden. En, eh, ik wilde daar iets over vertellen, of een stukje over schrijven. Toen zei mijn dochter: "moet je dat eens lezen". Dat was verschenen in negentientweeëndertig of in negentienacht- drieëndertig en daar werd precies in het ver - beschreven hoe die omwenteling in Duitsland plaatsgevonden had. Hitler was het mooie gezicht naar buiten toe en Goebbels was wat / Het is een gigantisch snel gegaan, zoals die omwenteling plaatsgevonden heeft. En, eh, dat is onder leiding van Goebbels gebeurd. Met gigantische martelingen en

I: #00:12:00-5# Ja, ja.

R: #00:12:01-2# Gevangenschappen enzovoort. Dus dat / En dat is uitgegeven door de Arbeiderspers. Dat was dus, nou, de Partij van de Arbeid, of de SDAP, wist dus precies hoe het gegaan was en het ging.

I: #00:12:18-5# Omdat ze graag in de regering wilden, hielden ze dat op afstand.

R: #00:12:22-4# Stil. En het mocht niet gepubliceerd worden in het partijblad. En toen zijn er vierhonderd mensen uitgetreden.

I: #00:12:27-3# En die hebben een eigen partij opgericht, de OSP.

R: #00:12:31-3# De OSP.

I: #00:12:31-9# Onafhankelijke Socialistische Partij.

R: #00:12:34-0# Ja. En daar werd mijn vader lid van. Maar als je lid werd van de OSP, dan werd je ontslagen als je ambtenaar was. En mijn vader werkte bij de PTT, op het telegraafkantoor. Nou, dat kon ie natuurlijke niet riskeren, dat ontslag.

I: #00:12:56-6# Dat was in Amsterdam?

R: #00:12:57-6# In Amsterdam. En hij had een heel goeie vriend, dat was een onderwijzer / Of die lid gebleven is / Zal het ook wel niet geriskeerd hebben, want ik denk dat een onderwijzer ook een ambtenaar is. Ze gingen het dus ook noemen de onderwijzerspartij. Er zaten heel veel onderwijzers in die OSP. Die heeft een paar jaar bestaan maar. Maar heeft wel veel invloed gehad. Want een heleboel mensen, beginnend van, eh, de Vereniging voor Seksuele Hervorming/ Eh, Van Praag zat er in, stichter van het Humanistisch Verbond. Die is ook oud-OSP.

I: #00:13:42-8# OSP, ja.

R: #00:13:44-7# Hè, en ja, ik heb dat boekje en daar staan dus ook die namen in. En dan denk je / ze zijn er dus weer uitgegaan, hè, want die partij verdween.

I: #00:13:56-1# Ja, ja.

R: #00:13:56-3# Maar daar is dus een hele actieve progressieve groep geweest en die heeft grote invloed gehad bij de stichting van het Humanistisch Verbond (HV).

I: #00:14:07-6# Ja,ja, ja, ja.

R: #00:14:09-1# Dus dat is een heel belangrijke denktank geweest. Maar je werd dus ontslagen als je lid werd van de OSP, gewoon van de overheid. En je werd ge-, je werd ook geroyeerd als lid van de NVV.

I: #00:14:23-8# De vakvereniging.

R: #00:14:24-9# De vakvereniging. De voorloper van de huidige FNV. Dus mijn vader kon geen lid blijven, maar hij bleef wel actief. En wij woonden in Tuindorp Nieuwendam. Ik weet niet of dat u wat zegt.

I: #00:14:38-8# Nou, ik ken, ik ken het woord tuindorp ken ik wel, maar ik weet niet

waar / Ik weet niet precies waar het is.

R: #00:14:42-8# In Amsterdam-Noord. En in Amsterdam-Noord is er dus een groep geweest, binnen die OSP, die heel actief is geweest om vluchtelingen uit Duitsland door te sturen naar voornamelijk Engeland, maar ook, eh, Amerika en Canada.

I: #00:15:05-0# Ja, ja.

R: #00:15:06-2# En die, eh, mensen kwamen uit Duitsland. Ze werden helemaal niet actief ontvangen. Ze werden heel erg afgeremd, ook de Joden, die binnen wilden komen. Werd allemaal stopgezet. Was ook van de SDAP niemand die hielp. Niemand. En toen kwam er in deze groep Noord / kwam er een actie, dat ze kinderen in gastgezinnen onderbrachten. En de volwassenen moesten zich maar zien te redden. Want de werkloosheid was groot.

I: #00:15:45-4# Jaren dertig, hè. Ja.

R: #00:15:46-1# Jaren dertig. Dus de mensen hadden geen, geen geld om mensen in huis te nemen.

I: #00:15:52-1# Nee.

R: #00:15:52-6# Dus die, die / En

I: #00:15:55-3# Dus de kinderen werden opgenomen, maar de volwassenen moesten maar zien

R: #00:15:57-8# Hoe, waar ze

I: #00:15:58-6# Waar ze naar toe gingen.

R: #00:15:59-2# Ja, hoe dat ging en zo. En ik weet / wij hadden een jongetje in huis, Lutie, was net zo oud als ik.

I: #00:16:06-5# Hoe oud was u toen?

R: #00:16:08-2# Dat was in negentiendrieëndertig en ik was toen zeven jaar.

I: #00:16:11-4# Ja, ja.

R: #00:16:12-1# Zes, zeven jaar. En ik vond Lutie heel aardig en, eh, Lutie vond mij ook aardig. Mijn moeder heeft op haar negentigste opgebiecht dat Lutie mij liefdesbrieven schreef en die brieven /

I: #00:16:28-4# Hoe klein hij ook was (lacht). Ja.

R: #00:16:30-2# Hè (lacht). Maar dat was natuurlijk in het Duits en Lutie ging niet naar school en ik wel. Die stond altijd buiten te schipperen. En ik zeg: en wat heb je

gedaan met die brieven. Nou, zegt ze, die heb ik natuurlijk verscheurd. Ik zeg: de eerste liefdesbrieven, die ik mijn /

I: #00:16:44-5# Nou (lacht). Ja, ja, grappig, grappig.

R: #00:16:49-1# Maar ik weet dat ik nog een keertje thuis kwam uit school en toen zat Lutie in de huiskamer, op de bank, met mijn, met mijn, met Lutie samen en Luties moeder huilde. En dan ben je als kind verlegen, natuurlijk. Dus ik ging meteen weer naar buiten. En toen was ze weg en toen zei ik: waarom huilt Luties moeder hier altijd als ze hier is? Nou, zegt ze, ze is zo verdrietig. Ze moesten hun huis uit en ze kunnen hun vader en moeder niet meer zien en ze kunnen niet terug.

I: #00:17:27-7# Waren het Joden of waren ze links georiënteerd en daarom gevlucht uit Duitsland?

R: #00:17:33-7# Lutie had blauwe ogen. Ik denk dat het vakbondsmensen /

I: #00:17:37-1# Ja, ja, ja.

R: #00:17:39-1# De vakbondsmensen werden erg achtervolgd en gezien hun uiterlijk, wat ik mij herinner, het was geen Joods jongetje.

I: #00:17:46-1# Nee, nee, nee.

R: #00:17:47-3# Nee, dat waren dus vakbondsmensen.

I: #00:17:49-8# Ja, ja. Dat is dus het verhaal van uw vader, eh, eh, eh, SDAP en ook bij

R: #00:17:58-1# De OSP, eigenlijk.

I: #00:18:00-5# OSP, sorry. Actief geweest in Amsterdam-noord, Tuindorp, eh, vluchtelingen uit Duitsland in de jaren dertig opgevangen. Behulpzaam geweest.

R: #00:18:12-2# Ja, want, hoe heet het. Lutie ging op een gegeven moment weg. Waarom wist ik niet. Ja, (onverstaanbaar) met een klein kind, natuurlijk, hè. Maar toen zijn we verhuisd, in 1935. Dat weet ik zeker, op die datum, want dat heb ik speciaal opgezocht, naar een ander huis. En toen kregen we nog een jongen. En die was een stuk ouder, die was twaalf jaar. Karl, heette die. En die is ook een poos bij ons geweest. En ik heb, eh / Na de oorlog kwam de man, die dat allemaal georganiseerd had, vlak na de oorlog. En toen vertelde die, dat ie van Karl een brief had gekregen uit Dui / uit Engeland en dat de familie toentertijd ook / Die waren dus naar Engeland gegaan. En Karl had een opleiding gehad als piloot, in Engeland en had meegedaan aan de bombardementen boven Duitsland. En wat er van Lutie terecht is gekomen, dat weet ik niet. Maar ja, het was dus een gezin waar veel gediscussieerd werd.

I: #00:19:20-1# Ja, ja, maar ook betrok- betrokken op de wereld.

R: #00:19:23-4# betrokken op de wereld, hè. Ehm, mijn moeder was erg boos op het katholicisme. Die nonnen waren wreed geweest. Lijfstraffen kwamen voor. En ja, die heeft, had altijd woede in zich. Dat had mijn vader niet. Bij mijn vader was het meer een intellectueel proces geweest van blijven we aan het geloof hangen en hij ging naar de / Want ik weet wel, die ooms van me uit 't, Van de Kruis / De ene werd dus spiritist. Vond ik al spannend spiritist. Ja dan praat ik dat ik een jaar of twaalf, dertien werd. Wist ik veel. Maar die andere oom, die ging ook naar de Vrijdenkers. En die, die twee spotten met mekaar. En eh, ja, en zo, ja. En ik weet wel dat dat ik wel eens een keertje de radio aanzette. Want ik was toch wel benieuwd. Ik mocht niet naar catechisatie of zo. Dat mocht ik allemaal niet. Dat, dat wilden mijn ouders niet. Dus, ja.

I: #00:20:32-7# Maar wat had, wat heeft uw vader voor opleiding gedaan? Wat, wat / hij werkte bij de, bij de PTT, wat toen de PTT heette.

R: #00:20:40-4# Ja. Mijn vader, eh, is alleen maar op de lagere school geweest. En toen is de onderwijzer naar zijn vader en moeder gegaan en die hebben gezegd: "dit is zo'n intelligente jongen, die moet je laten doorleren." Maar dat mocht niet.

I: #00:20:56-7# Dat mocht niet van zijn ouders?

R: #00:20:57-1# Nee. Die mensen, die zeiden: "ja, hij moet gewoon werken. Als er vorstverlet is - we hebben niet te eten".

I: #00:21:03-5# Ja, er was veel armoe, ja.

R: #00:21:05-0# Hè. En toen heeft die onderwijzer, die heeft aan mijn vader en een andere jongen uit die klas gratis avondlessen gegeven. Want toen had die onderwijzer ontdekt, als ze een bepaald, als ze een bepaald examen doen/ ze moesten dan wat Frans en wat Duits leren en zo en veel aardrijkskunde, dan kunnen ze een toelatingsexamen doen, landelijk, om telegrafist te worden bij de PTT. En vader vertelde, hij was toen zestien jaar, hij zegt: "enne, nou 's avonds / ik moest overdag gewoon werken, natuurlijk, hè". Hij heeft bij een melkboer melk rondgebracht en bij een kruidenier, weet ik het wat. Kreeg honderdduizend baantjes. Hij zegt: "want ik lette niet zo op soms. Want dan liep ik achter mijn karretje aan en dan kregen we woordjes op en dan liep ik; an, auf, wieder, neben, in, über, unter, vor und zwischen. Weet je wel."

I: #00:22:12-5# Liep ie dat te repeteren (lacht).

R: #00:22:15-4# Hij zegt: "dan dacht ik, oh, mevrouw huppeldepup een broodje vergeten te brengen. Nou ja, die koopt ook altijd alleen maar een half broodje, dus dat is zo erg niet". Maar dat vond zijn baas natuurlijk (onverstaanbaar). Dus dan werd hij er weer uitgeschopt.(onverstaanbaar) Hij is als beste van het land geslaagd voor dat examen. En die jongen waar hij samen mee les heeft gehad als beste van de stad.

I: #00:22:39-8# Allebei naar het zelfde kantoor, of niet?

R: #00:22:41-9# Dat weet ik niet. Ik heb het alleen over dat samen les krijgen. Maar toen kreeg hij een baan als telegrafist, bij de PTT. Nou ja, en toen heeft hij later in zijn leven heeft hij nog wat praktijkexamentjes gedaan waardoor die wat opgeklommen is in rang. Op het laatst van zijn werkzame leven is ie directeur van een middelgroot postkantoor dan, weet je wel. Maar dat had ie via examentjes/

I: #00:23:16-0# Ja, ja, allerlei cursussen/

R: #00:23:16-0# gedaan.

I: #00:23:18-8# Ja, ja. De, de/ Een stijgende lijn naar boven.

R: #00:23:24-9# Ja. Nou ja, dat is eigenlijk mijn achtergrond.

I: #00:23:29-5# Ja, ja, maar dan verbaast het ook niet Wil, dat je op een gegeven moment interesse kreeg voor het HV, of misschien wel voor de vrijdenkers. Hoe is dat allemaal gegaan? Want je bent inderdaad in 1948 lid geworden, dus al bijna 70 jaar lid. En je was van '28 zei je, hè?

R: #00:23:48-1# '26!

I: #00:23:48-1# '26. Dus je was 22 toen je lid werd van het HV?

R: #00:23:53-3# Ja.

I: #00:23:55-8# Hoe is dat gegaan?

R: #00:23:56-8# Eigenlijk (...) Eh, vlak bij ons woonde Jan Weggelaar. Ik weet niet of die naam je iets zegt. Want het was/ Ja, het waren oud AJC-ers, die woonden vlak bij ons. Dat was een jong echtpaar. (onverstaanbaar) die was misschien 10 jaar ouder dan ik. Die waren lid van het HV. En Jan Weggelaar heeft boekjes geschreven over Amsterdam. Dus het is eigenlijk wel een bekende/ In die tijd, als je de naam Jan Weggelaar noemde, dan/

I: #00:24:37-1# Een plaatselijke beroemdheid.

R: #00:24:38-5# Ja, een plaatselijke beroemdheid. Wist HEEL veel over Amsterdam.

I: #00:24:43-8# Een soort Geert Mak, avant la lettre!

R: #00:24:44-2# Ja! (gelach). En ik denk dat ik daardoor hoorde over het HV.

I: #00:24:50-5# Ja. Want je woonde nog thuis bij je ouders. Was 22 en eh/

R: #00:24:56-3# Ja, maar we waren toen al wel getrouwd, want we moesten een baby krijgen (gelach).

I: #00:25:00-9# Gelach. Een ongelukje!

R: #00:25:04-3# Ja!

I: #00:25:09-8# Ja. ja.

R: #00:25:09-8# Maar eh/ In '47, eind '46 zijn we getrouwd. (onverstaanbaar) Dat, dat was toch ook wel wat nieuws natuurlijk, dat HV.

I: #00:25:19-6# Ja, dat was in '46 opgericht.

R: #00:25:21-0# Ja. En daar werd met belangstelling naar geluisterd en naar gekeken natuurlijk, en eh/

I: #00:25:29-5# Die Weggelaar was lid van het HV?

R: #00:25:32-9# Ja!

I: #00:25:32-9# En heeft hij jou eh enthousiast gemaakt of vertelde hij daarover. Hoe/

R: #00:25:38-7# Ik weet niet meer waarom/ hoe we lid zijn geworden. Ik weet het niet meer.

I: #00:25:46-1# Nee.

R: #00:25:46-1# Maar ik weet wel dat ik eh (...) dat ik, eh/ dat ik/ je werd altijd/ Ja, een beetje vernederd als je buitenkerkelijk was, hè. Dan eh/ Ik, ik/ dat was later, toen ik in Den Haag woonde. We zijn in '51 in Den Haag gaan wonen, mijn man en ik. En eh, toen kwam er een mevrouw aan de deur en dat was iemand van de Zevende dag Adventisten. En toen vroeg ze naar mijn bekering natuurlijk. En toen zei ik dat ik geen/ niet gelovig was. En toen zei ze: "nou dan heeft u geen geweten". (gelach) Dat werd je zo plompverloren/

I: #00:26:30-6# Ja, dat werd zo eventjes geponeerd!

R: #00:26:28-1# Ja. Ik, ik bedoel; het zijn zulke domme mensen ergens, hè?

I: #00:26:38-1# Beperkt (gelach)

R: #00:26:46-7# En/ maar dan voel je je eigenlijk/ En dat is/

I: #00:26:48-2# Het raakte u wel, of het raakte je wel!

R: #00:26:51-1# Ja, ja, ik werd daar gewoon kwaad over. Want je was Niks.

I: #00:26:59-1# Precies, je was niks.

R: #00:26:59-2# Je was niks.

I: #00:26:59-2# Heiden!

R: #00:27:00-8# Ja, hè. En, eh, nou, ik voelde me helemaal niet in eh levensbeschouwelijk opzicht niks. Ik geloof dat er weinig gezinnen zijn waarin ik zoveel heb horen praten over geloof, hè, want er waren een paar kinderen die waren gedoopt, vrijzinnig/

I: #00:27:24-3# Vrijzinnig protestant, ja

R: #00:27:26-8# Hè. En, dus, er werd niet vijandig gepraat. Ja mijn moeder was natuurlijk/ die had een echt diepgewortelde woede in zich/

I: #00:27:34-6# Ja, ja, ja. Maakte zij ook deel uit van die gesprekken die bij jullie thuis plaatsvonden, of niet, of?

R: #00:27:35-8# Ja, dat denk ik wel. Maar zij liep ook hoofdzakelijk koffie en thee te zetten.

I: #00:27:47-0# Ja, ja. Het was een groot gezin. Acht kinderen zei je hè?

R: #00:27:49-3# Nee, ik had maar een broer.

I: #00:27:50-9# Ohh! Oh, jouw VADER kwam uit een groot gezin.

R: #00:27:52-5# Ja, en mijn moeder ook.

I: #00:27:53-3# Je moeder ook, ja.

R: #00:27:54-4# Ja, je moest natuurlijk kindertjes maken. Hè. Als het niet snel genoeg ging dan kwam/

I: #00:27:59-3# Dan kwam de pastoor. Ja, dat heb ik zelfs nog meegemaakt. Want ik kom ook uit een groot gezin van acht kinderen. En ook bij mijn moeder kwam de pastoor langs om te vragen hoe het toch zat met het kindertal, he`. Jaren vijftig! Dus dat is nog/

R: #00:28:16-3# Dus je herkent veel hieruit..

I: #00:28:16-3# Ja, nou, ja, in ieder geval ik weet/ Een groot gezin, dat herken ik zeker. En relatieve armoede, zal ik maar zeggen. Zo breed hadden wij het ook niet.

R: #00:28:24-7# Nee.

I: #00:28:24-7# Maar goed, maar jij kree/ jij hebt zelf maar een broer en mijn vraag was ook; maakte jouw moeder deel uit van die gesprekken die plaats vonden bij jullie

thuis tussen vrijzinnig protestanten, humanisten, vrijdenkers, of was zij vooral verzorgend en koffie schenkend (lachend)?

R: #00:28:43-3# Ja, dat laatste.

I: #00:28:44-7# Ja, ja.

R: #00:28:44-7# Maar ze had zeker een mening.

I: #00:28:16-3# Ja, dat geloof ik.

R: #00:28:47-3# Ja.

I: #00:28:52-2# Als je zo gekrenkt wordt door een katholieke kerk dan vorm/

R: #00:28:52-1# Hebben jullie dat ook gehad; gekrenkt?

I: #00:28:54-1# Nou, ik/ niet gekrenkt, maar ik ben ook op mijn zeventiende uit de kerk gestapt. Of althans, ik ging niet meer naar de kerk. Wij moesten altijd naar de kerk voor de vorm, in ieder geval. Maar het was niet streng katholiek. Dat niet. Al ben ik wel misdienaar geweest en naar een katholieke jongensschool geweest enzovoort, enzovoort. Maar dat is eh veel verder in de tijd, hè! Toen ik naar school ging was het '61 of '62' (eerder nog, in 1956 ging ik naar de lagere school (RJ)) en toen begon dat net een beetje te verwateren, zal ik zeggen. Dus/

R: #00:29:19-9# Ja, om die pil. Kijk, er zijn twee, dat heb ik gelezen hoor, twee grote uitstromen geweest uit de katholieke kerk. De eerste is in die/ tussen 1910 en 1920. Dat klopt eigenlijk bij wat bij mijn vader thuis gebeurde. En dat kwam onder andere doordat de, doorat de vakbeweging opkwam. Dat er gevochten werd voor rechten op uitkering, hè. Want het was natuurlijk niet te doen om de mensen te laten verhongeren gewoon. Hè. Je moest ze wel in leven houden. Nou, en toen kwam natuurlijk de opkomst van het socialisme enzo. Toen zijn er veel mensen uit de kerk gegaan. En de tweede uitstroom is geweest ten tijden dat de pil ontdekt was.

I: #00:30:12-9# Jaren zestig.

R: #00:30:12-9# Ja, dat was de jaren zestig. En in die stroom zat jij natuurlijk.

I: #00:30:25-0# Ja, ja. Ik hoefde de pil niet te gebruiken, maar/ (gelach)

R: #00:30:22-7# Nee

I: #00:30:23-8# Nee, maar ik begrijp het, ja, ja, ja. Maar het was sowieso, de jaren zestig hè, was natuurlijk een tijd eh waarin protest tegen het gezag, tegen de gevestigde orde, enorm speelde. En in die stroom, zal ik zeggen, ben ik dan meegegaan en op een gegeven moment gezegd van: "ik vind het mooi geweest".

R: #00:30:45-5# In die tijd kreeg mijn man een baan in Den Haag. En toen zijn we in

1951 in Den Haag gaan wonen en daar hebben we vier of vijf jaar gewoond. En daar ben ik ook lid geweest van/

I: #00:30:58-4# Maar nog even terug naar Amsterdam. Dus in '48 ben je lid geworden. Eh, bezocht jij daar ook bijeenkomsten. Maakte je ook deel uit van een gemeenschap. Van zo'n club humanisten, dat wordt dan gemeenschap genoemd.

R: #00:31:16-4# Nou, dat weet ik niet. Want ik had toen een baby(...) En ik werkte nog. Tot '49 heb ik gewerkt. Ik was toen kleuterleidster. Dus, eh. Ik weet wel dat ik naar bijeenkomsten ging. Maar precies, dat weet ik niet.

I: #00:31:40-1# Maar je ging naar bijeenkomsten om te discussiëren of om te luisteren naar een spreker, bijvoorbeeld?

R: #00:31:45-2# Ja, ja zoiets was het.

I: #00:31:48-5# Brandt Corstius of van Praag of, of/ Heb je die wel eens/ heb je die gehoord?

R: #00:31:54-7# Nee, nee. Dat waren plaatselijke bijeenkomsten in mijn herinnering. Maar (...) ik weet daar heel weinig van, moet ik zeggen. Van dat stukje voor Den Haag, hoe dat zat met bijeenkomsten/ Want ik heb het laatst aan mijn vriendin gehad, gevraagd, mevrouw Peters. Daar zijn we jarenlang bevriend mee geweest, want dat waren leden van het HV. Dus we hebben er wel vriendschappen uit overgehouden. Maar haar man is overleden en eh/ Maar toen waren zij nog niet lid. En ze zaten/ waren toen lid van de jongerenbeweging. Ik weet niet of die toen al bestond?

I: #00:32:38-4# Ja, even kijken hoor. De jongerenbeweging. Ik heb dat opgeschreven, jongerenbeweging/ humanistische jongerenbeweging (HJB); 1948 opgericht (de HJB is in 1952 opgericht).

R: #00:32:44-8# Oh, ja, ja.

I: #00:32:47-1# Dus dat zou kunnen, wat u zegt.

R: #00:32:48-1# Ja, want Floris, die was van mijn leeftijd. En zij is wat jonger. En zij heeft haar man leren kennen bij die humanistische jongeren vereniging (de HJC is in 1948 opgericht!). Ik denk dat dat iets later was dan 1948. Ja, ja.

I: #00:33:02-9# In ieder geval, toen is het opgericht. Maar je zegt eigenlijk: je bent dus lid geworden. En je bent naar bijeenkomsten geweest. En je hebt ook een kind gekregen toen. Misschien heeft dat er ook iets mee te maken dat je dus meer gefocust was op je gezin dan op het HV. Maar dat je toen je in 1951 naar Den Haag ging, dat je daar/

R: #00:33:21-7# We zijn lid gebleven en toen hadden ze daar soortgelijke bij/ zondagochtendbijeenkomsten. En die vond ik/ we gingen wel, trouw, hè. Eh/ We

vonden, ja/ ik kon niet zo goed met die Hagenezen overweg (gelach). En ik heb daar ook niemand aan overgehouden.

I: #00:33:45-1# Nee, nee. En waar lag dat aan, waar lag/?

R: #00:33:48-4# Ja, ik zei de verkeerde dingen. Ik weet wel, dat we arm waren in die tijd. Omdat ik gewerkt had (...) moest ik daar nog achterstallige belasting over betalen. Dertig gulden per maand. Dat was heel veel geld voor ons.

I: #00:34:06-7# En je was getrouwd, toen werd je ook ontslagen, neem ik aan, of niet?

R: #00:34:10-8# Nee, ik heb toen ontslag genomen. Ja, ik geloof dat ik ontslag heb/ Ja, ik had gewoon werk, omdat er een tekort was aan kleuterleidsters. Dus dan hielden ze je gewoon in dienst, hè. En je kreeg geen vaste aanstelling natuurlijk, maar ik heb gewerkt tot 1948.

I: #00:34:31-7# Ja, maar er was armoe, zeg je eigenlijk, bij jou thuis.

R: #00:34:35-1# Toen we in Den Haag woonden toen hadden we het negen maanden lang arm, want we moesten dertig euro per maand betalen aan die achterstallige belasting. Ik/ doordat ik gewerkt had, hè. En dat betaalden we natuurlijk keurig, maar ik kreeg/ ik moest zo helemaal keurig navigeren. En dan was het zo eh/ dan had ik bijvoorbeeld me voorgenomen; nou eet ik bloemkool. en dan stond ik bij die groenteman en dan zei ik: "jee, wat is die bloemkool duur. Nou ik ga wat anders eten, hoor". Zoiets zei ik dan, tussen het publiek! Maar dat moet je niet zeggen in Den Haag, want dan laat je blijken/

I: #00:35:17-8# Ja, ja, dat je arm bent (gelach).

R: #00:35:17-8# Dat je moet rekenen. En dat doet een Hagenees niet.

I: #00:35:19-7# Nee, nee, nee. Kale kak! (gelach)

R: #00:35:21-7# Ja! Hè. En in Amsterdam zou je bij ons groenten mannetje, waar dan ook publiek/ dan zou je zeggen: "ja, nou het is aan de prijs" weet je. Hè, of zo! Maar ze zouden wat zeggen. Maar Den Haag zwijgt. En dan zat ik in de tram. En dan zat ik naast iemand of zo in Den Haag. En dan zeg ik weer wat/

I: #00:35:52-1# U wilde een praatje aanknopen en dat ging niet?

R: #00:35:54-8# Dat doen ze niet. Ze zeggen niks terug. Dus ik, ja, je kruipt dan op den duur wel in je schulp. Als je dat veel meemaakt. En dan/ ja het is een ander slag mensen. Ik weet niet hoe dat komt. Ook aardig hoor!

I: #00:36:12-8# Ja. Maar anders! (gelach)

R: #00:36:14-0# Anders.

I: #00:36:14-0# Ja, ja. Wat deed jouw man?

R: #00:36:15-5# Die was elektrotechnisch tekenaar. En die is lang/ want toen/ wilde graag terug naar Den Haag. Naar Amsterdam.

I: #00:36:29-9# Naar Amsterdam. ja.

R: #00:36:29-9# En toen is hij elektrotechnisch tekenaar geworden bij de ANIEM (Algemene Nederlands-Indische Elektriciteitsmaatschappij) En dat liep terug doordat, door die, nou ja door die oorlog die we gevoerd hadden natuurlijk, hè. Met die Indonesische mensen. En, ehh/

I: #00:36:46-9# Eind jaren veertig!

R: #00:36:51-8# Eind jaren veertig, jaren vijftig.

I: #00:36:45-2# Politionele acties, ja.

R: #00:36:50-9# Ja! Want daar moest mijn man, die was onder dienst en eh/ Wij waren naar het Vlamkamp geweest, allebei.

I: #00:36:59-3# Het Vlamkamp, wat is dat?

R: #00:37:04-0# Dat/ we hadden/ D'r was het illegale blad "de Vonk" en dat zou na de oorlog "de Vlam" gaan heten. En toen in 1945, toen had ik mijn man nog niet ontmoet. In 1945 ben ik samen met een vriendin van me/ We hadden kennelijk contact met die groep, dat weet ik niet meer hoor. Het was net na de oorlog, NET na de oorlog; in mei was de bevrijding. En toen zijn wij in een groep terechtgekomen en die gingen het Vlamkamp voorbereiden. En het Vlamkamp werd gehouden in augustus. En wij vergaderden braaf mee, over de voorbereiding enzo. En in augustus is dus een groot kamp gehouden(...) En, eh er kwamen achthonderd mensen.

I: #00:38:04-6# En waar was dat?

R: #00:38:06-9# Eh, eh, in het Gooi. Op het terrein/ Eh, ja dat is nou weer dat ik dat niet kan/

I: #00:38:16-5# Misschien kom je er straks op.

R: #00:38:19-0# Nee, dat denk ik niet. Het was een groot terrein (...) Het had iets te maken met een tuberculo/ stichting, of zo.

I: #00:38:26-2# Zonnestraal?

R: #00:38:32-9# Zo iets, zo iets. Dat kan het wel zijn. We hadden een enorm stuk land, want Guus, zo heette mijn vriendin/ Guus en ik zijn toen wezen voorkampen.

En dat was verschrikkelijk leuk. Maar toen moesten we die tenten opzetten. En dat was een hele grote tent, daar konden we met zijn achthonderd in. Daar werden de lezingen gehouden. En er waren grote tenten, eh behoorlijk grote, ja legerachtige tenten. En de mensen die zich aanmeldden mochten ook hun eigen tentje meenemen, hè. Dus vrienden bijvoorbeeld, of familieleden, die hadden dat. En die zetten hun eigen tentje/. Maar wij hebben in het voorkamp al die tenten samen opgezet.

I: #00:39:16-4# Ja, ja. Dus er was een Vlamkamp en het was een initiatief van een illegalenblad. Begrijp ik dat goed|?

R: #00:39:22-7# Ja, van het voormalige illegalenblad.

I: #00:39:25-2# Het illegalenblad "de Vonk".

R: #00:39:25-2# Ja. En dat/ dat hebben we fantastisch/ Het voorkamp was al ontzettend leuk. Want er werd ook weer verschrikkelijk gediscussieerd natuurlijk, hè.

I: #00:39:38-2# En het was in negentien/

R: #00:39:38-2# 1945

I: #00:39:40-4# 1945. Vlak na de oorlog.

R: #00:39:41-7# Vlak na de oorlog. En er moest natuurlijk eten georganiseerd worden, en weet ik het wat. En er kwamen heel veel intellectuelen, linkse intellectuelen. Jef Last en weet ik het wat en ik denk dat er ook heel veel uit het HV waren, maar dat wist ik natuurlijk nog niet. Ja, ik was toen 19 jaar.

I: #00:40:02-3# Anton Constandse, misschien?

R: #00:40:04-2# Denk ik ook wel, hoor. Hè. Ik zou het eigenlijk wel eens op willen zoeken in het archief. Wie hebben er allemaal gesproken? Weet je. Het was/ En/ Maar goed, in dat voorvlamkamp werd er ook al/ Want toen werd er gediscussieerd:" als er nu/ - en dat was toen HEEL progressief- als er nu verloofde stelletjes komen en die hebben samen een tentje, vinden wij dat goed als ze dan samen slapen?" Daar hebben we in het voorkamp over gediscussieerd. En wij vonden het goed met z'n allen. En toen waren de mensen heel verbaasd. Dus dat was wel leuk, natuurlijk. Je kwam met je vriendinnetje (gelach), lekker in je tentje, hè. En eh/ Maar verder was het een heel serieuze aangelegenheid. Het werd/ en ik weet dat, dat/ als het warm eten, ik denk tussen de middag of zo, dan had je allemaal zo'n bord. En dat was altijd stampot. En de ene keer zag de stampot groe/ rood en de andere keer zag ie groen en de andere keer een beetje geel. En dan liep je met die borden/ En dan waren er bijvoorbeeld lezingen geweest enzo, en dan liepen die groepen mensen, die dan toch een beetje tot de, tot de elite, geestelijke elite, behoorden. Die liepen dan allemaal met zo'n bord in de hand nog door te praten (gelach), ging heel heftig toe. En ik weet wat; mijn vader en moeder hadden vrienden. En een van de zoons van die vrienden van mijn vader en moeder, dat wist ik wel, die zat op de

universiteit. Kon heel goed leren. En die ging ook altijd in debat. En dat was dus eigenlijk iemand waar ik mee opgegroeid was in mijn kindertijd, hè. Hij was twee jaar ouder dan ik. Maar, maar ik weet wel dat ik tegen hem opkeek, want door zijn wijze waarop ie in debat ging, en hij zag er heel jong uit en (onverstaanbaar) ging ie gewoon bij het intellectuelengroepje wat dan na liep te discussiëren, weet je wel. Ik ging helemaal tegen hem opkijken. Ojee, ojee, weet je wel! (gelach)
(onverstaanbaar)

I: #00:42:27-5# Weet je nog hoe hij heet?

R: #00:42:31-0# Edo. Edo van Egten.

I: #00:42:30-6# Edo van Egten.

R: #00:42:32-5# Ja, maar eh dat waren dan mensen die vrijzinnig protestant waren.

I: #00:42:36-5# Ja, ja. Maar ik begrijp het goed; dus ook jouw ouders waren op dat kamp?

R: #00:42:39-3# Mijn vader is toen gegaan. Maar daar bemoeide ik me niet mee. Ik zat altijd met die jonge mensen/.

I: #00:42:45-1# Ja, ja. Jouw vader zat daar en jij zat daar.

R: #00:42:50-5# Ja. En mijn broer was er ook. En mijn broer kon HEEL erg goed fluit spelen. Hij had eigenlijk naar het conservatorium gemoeten.

I: #00:42:59-0# Dwarsfluit.

R: #00:42:59-0# Dwarsfluit. En toen is mijn vader naar die leraar gegaan en die zei: "ja, hij heeft talent en dat is heel mooi, maar er is geen droog brood te verdienen in ons vak". En toen zei mijn vader: "dan moet je eerste een vak leren", want die had zelf honger geleden, hè. En dat heeft hele diepe sporen nagelaten. Wij moesten alle twee een vak leren. Ik ook. Hij zei: "dan kun je altijd je brood verdienen". En hij had een, eh, een schedelbasisfractuur gehad, dus het leren ging wat minder. Maar muziek maken; ja dat was vanaf dat ie anderhalf was. Hij kroop in elk instrument. Het was zo/ Dus die is pas later, op latere leeftijd heeft ie een muziekdiploma gehaald. Op zijn veertigste pas. Want eh, toen kreeg ie verkering en ging ie trouwen.

I: #00:43:59-2# En heeft hij er ook iets mee gedaan, met dat diploma? Is hij ook les gaan geven?

R: #00:44:01-5# Hij is les gaan geven. Hij is muziekleraar geworden, maar pas na zijn veertigste. Hè. Maar, ja, met de beste bedoelingen.

I: #00:44:10-7# Maar even terug naar dat kamp. Het was '45. Eh, je bent in eh, even kijken, in '48 lid geworden. Zijn dat allemaal eh aanzetten geweest; dus zo'n kamp, intellectueel/

R: #00:44:27-3# Ja, want die intellectuele figuren die ik lees in dat boekje van Bart de Cort/ Bart de Cort is degene geweest die een boekje over die OSP geschreven heeft. Ik ben er ook/ ik sta er ook wat herinneringetjes van mij in. De oud OSP-ers waren allemaal dood, natuurlijk, dus hij is bij die kinderen terecht gekomen. En, ja, en hoe oud zijn die kinderen en wat weet je als kind? Ja, ik kon vertellen dat Lutie er was en dat we later Karl hadden en, en dat we denken dat het geen joden waren, want zo zagen ze er niet uit. En ik wist bovendien niet beter dan dat wat een jood was, hè, dat was ons nooit verteld. En/ Maar toen in '45, toen eh was ik daar en dat kamp heeft gigantische invloed gehad.

I: #00:45:16-6# Indruk gemaakt.

R: #00:45:17-6# Indruk gemaakt, ja. En toen in '46 zijn we weer gegaan, Guus en ik, en toen was het minder idealistisch. Want toen was die/ mare had zich verspreid, dat je met je eigen vriendinnetje in je tentje mocht en toen zijn er een heleboel mensen om die reden gekomen, hè!

I: #00:45:42-1# Ja, ja, ja. Opportunistisch!

R: #00:45:41-6# Ja!. Dat was dus eh/ ja/(...) En die mensen, die er eerst kwamen, ja dat was een verrassing voor ze, maar ze hadden er niet op gerekend. Zo waren de zeden niet. En wij hadden toen die voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor Sexuele Hervorming, die zat in dat voorkamp van ons en zo. En ik vermoed dat er ook humanisten ingezet hebben. Ik weet het niet.

I: #00:46:07-3# Ik denk het ook.

R: #00:46:09-7# En toen in '46 toen is er weer een Vlamlamp geweest. Dat vond ik dus, ja/ Je had het eerste Vlamlamp, dat was bruisend. Je had amper te eten gehad.

I: #00:46:21-5# Ja, ja. Vlak na de oorlog. Idealistisch.

R: #00:46:24-5# Vier maanden na de oorlog. De honger was er nog, hè. Want ik weet wel dat we op een keer, hadden we zoveel eten overgehouden! En toen kwam die voorzitter bij ons en die zei: "jongens, we moeten het eten wat we over hebben begraven, maar dat moeten we 's-nachts stiekem doen". En dat werd helemaal drabberig. Dat waren die stampotten, weet je wel (gelach). En we hebben een groot gat gegraven, 's-nachts. Dat waren dan/

I: #00:46:51-7# Ook uit schaamte natuurlijk, hè.

R: #00:46:53-9# de mensen van het voorkamp. Maar de volgende dag kwamen er weer van die lamellen. En dat ging niet helemaal op, dus toen hebben/

I: #00:47:04-5# Het werd eigenlijk verdonkeremaand. Dat was het, hè ?

R: #00:47:06-2# Ja! (Gelach).

I: #00:47:08-4# Als je honger hebt geleden, dan gooi je geen eten weg, dat was eigenlijk de gedachte erachter.

R: #00:47:10-6# Ja. (Gelach)

I: #00:47:14-6# Maar goed. Het eerste kamp was dus bruisend. Het tweede kamp was minder omdat er ook mensen op afkwamen die hadden gehoord: je kunt daar met je vriendje of met je vriendinnetje, al ben je niet getrouwd, in een tentje slapen. En, hè, dat was een reden. En het was een minder/ was het ook het laa/ tevens het laatste kamp in '46, of niet?

R: #00:47:33-3# Dat denk ik wel, ja.

I: #00:47:33-3# Er zijn dus twee kampen geweest.

R: #00:47:34-8# Dat denk ik wel, ja. Maar dat durf ik niet met zekerheid te zeggen. Ik weet dat in dat eerste kamp heeft mijn broer, hè, die was twee jaar jonger dan ik, heel veel fluit gespeeld. Heel veel fluit. En toen was daar ook, eh, Stotijn. Je hebt twee Stotijnen gehad, die hobo speelden. Haakon Stotijn heette de andere Jaap.

I: #00:47:56-1# Ja, zegt mij niks.

R: #00:48:00-2# En die hadden een hobo. En toen zei die: "goh, als ik geweten had dat er zo'n goede fluitist was had ik duetten meegenomen". Ja, dat/ daar was je toch wel een beetje trots op. Dat is een stukje herkenning.

I: #00:48:09-4# Zeker, zeker.

R: #00:48:12-5# En eh, ja Jaap was gewoon amateur. Hij mocht niet naar het conservatorium. Maar dat is leuk geweest.

I: #00:48:17-9# Maar heel even terug/ eventjes terug naar eh Amsterdam, Den Haag. In '51 ben je daar neergestreken met je/ me Guus.

R: #00:48:29-8# Nee Guus die bleef. Dat was mijn vriendin. Mijn man heette Jan.

I: #00:48:34-0# Jan! Sorry.

R: #00:48:32-7# Jan Mulders.

I: #00:48:32-7# Jan. En je had een kind.

R: #00:48:35-1# Ik had toen twee kinderen.

I: #00:48:32-8# Al twee kinderen. En daar ben je weer in het HV gestapt, om dat zo te zeggen, en bent ook weer actief geworden in Den Haag

R: #00:48:43-9# Nee, in Den Haag ben ik niet/ heb ik geen vrijwilligerswerk gedaan. Nee, want we gingen gewoon naar die bijeenkomsten toe.

I: #00:48:56-8# Maar ja, dat zei je net, die vond je niet altijd even plezierig vanwege het karakter van de Hagenees.

R: #00:49:00-4# Ja, we pasten er niet zo erg in. Ja. En we hebben daar ook niet zo gek lang gewoond. Ik denk dat we/ In '51 gingen we er naartoe. En in '55 of '56 weer naar Amsterdam. En daar kwam je weer in je oude groep terecht.

I: #00:49:15-5# Ja. En daar ben je WEL actief geworden. '56, '57.

R: #00:49:23-0# Nou, ik heb daar geen vrijwilligerswerk gedaan in die jaren.

I: #00:49:32-3# Een bestuursfunctie, of zoiets dergelijks?

R: #00:49:33-1# Ja, ik heb nou aan mijn/ die man die altijd piano komt spelen, Michiel Menschaar. Dat is een man zo tegen de zeventig en eh/ we hebben/ ja goh, ik krijg een interview. Michiel is ook altijd wel actief in het eh geweest in het archief, weet je. Het is een beetje iemand die altijd wel dingen doet, maar niet zo erg gestructureerd. Hij is nou ergens ingedoken, dus ik krijg gistermiddag een heel stapeltje (onverstaanbaar) in mijn bus. Hij zei: "ik zal het opzoeken". En ik ben later secretaris geweest. En ik zeg: "maar ik heb geen idee wanneer". Hij zegt: "dat heb ik af/" Toen kreeg ik dit krabbeltje: "Dag Wil vanmorgen vroeg langsgekomen". Dat stapeltje, dat vond ik dus gistermiddag in mijn brievenbus. Ik heb het amper in kunnen kijken, want ik kreeg onverwacht bezoek. En 's-avonds was ik te moe. Ik had 's-middags niet kunnen slapen. Daar kan ik niet tegen, dus ik kon godsonmo/ Ik heb er vanmorgen even een blik opgeworpen. Het bestuur van/ Ik zeg: "wanneer ben ik nou secretaris geweest?" Nou, het bestuur, afdeling Amsterdam, in 1992. Jan van (onverstaanbaar) voorzitter, Koning, penningmeester. Ik ben toen lid geworden, ondanks mijn protest. Want ik zat toen in het bestuur het humanistische Eduard Douwes Dekker Huis. Dat waren bejaardenhuizen op humanistische grondslag.

I: #00:51:05-7# Maar dat is 1992. Dat is een heel eind/

R: #00:51:08-0# Ja. Toen ben ik dus eigenlijk pas actief geworden. Hè. Ik had al wel/ ik was om, door de een of ander iets, was ik dan bestuurslid van zo'n huis. Maar toen vergaderden we ons te pletter omdat de directie weg moest. En toen ging ik al wel een keer in de maand naar die maandelijkse bijeenkomsten als bestuurder, Namens, op voordracht van het HV in zo'n huis. Maar(...) Nou ja, dan gingen/ En ze hadden dat bestuur/ En Elsa van Albada, die was secretaris en die was echt een gouden vrouw, maar had het het jarenlang gedaan, en ze hadden een te klein bestuur. Dus toen vroegen ze: "wil je alsjeblieft bestuurslid worden?" Maar het was een heel actief bestuur. Kijk, in zo'n bestuur van zo'n bejaardenhuis wordt alle administratie en alle dingen worden gedaan voor je. Dus dat is ergens/ Maar dit was gewoon werken. En dat zag ik wel. Ik zeg: "maar ik heb geen tijd"! Ik word dan echt wel bestuurslid en ik kom een keer in de zoveel tijd vergaderen. Ik zeg: "maar ik doe geen bal want ik heb er geen tijd voor".

I: #00:52:23-1# Want was je nog/ werkte je nog, of? Of had je andere dingen te doen? '92, '92. Je bent van '26 .

R: #00:52:34-8# Ik heb gewerkt, ik denk tot mijn tweeënzestigste. Want ik moest voortijdig ophouden.

I: #00:52:38-5# Dus hier was je al, even kijken, was je al/

R: #00:52:42-1# Was ik al gepensioneerd.

I: #00:52:44-8# En toch had je geen tijd.

R: #00:52:47-1# Ja. Mijn moeder leefde nog. Daar had ik het heel druk mee. En ik ben twee keer getrouwd geweest. En dat tweede huwelijk heeft maar vijf jaar geduurd. Maar, eh, mijn tweede man had wel vier kinderen. Mmm, het was een enorme schok. De moeder was overleden en toen (...) Vrij kort daarna, dus ik ben vijf jaar met die man getrouwd geweest, ging pa dood. En ik kon die kinderen niet loslaten. Die zitten nog bij me. Gisteravond kwam er/ gistermiddag heb ik dit niet kunnen lezen omdat mijn stiefzoon/ dochter onverwacht binnenkwam, weet je wel. En (...) Maar ja, ik kon dat/ Maar toen ben ik lid geworden. Maar binnen de kortste keren was Elsa weg en toen ben ik secretaris geworden. En dat/ dat is echt, ik had op een gegeven moment wel een halve baan (onverstaanbaar). Hè? En toen was gelukkig die hele drukte in dat humanistische bejaardenhuis en toen ben ik ook uit het bestuur gegaan. Dus toen kon ik dat secretariaat doen. En dat heb ik tot 2002 gedaan.

I: #00:54:09-9# Ja, ja. Dus je bent tien jaar actief geweest in dat Eduard Douwes Dekkerhuis.

R: #00:54:13-3# Nee, tien jaar actief geweest in het bestuur van het/ van de afdeling Amsterdam.

I: #00:54:17-9# Oh, zo! Omdat je net Eduard Douwes Dekker noemde, als. als/ daar heb je ook iets gedaan?

R: #00:54:24-8# Ja daar ben ik/ daar zat ik in toen ik voor het eerst in 1992 weer eens zo'n vergadering bezocht. Hè. En toen vroegen ze meteen of ik lid van het bestuur wilde worden en toen zei ik: "ik kan niks doen". Ik wil dan wel formeel lid worden en een keer in de maand komen vergaderen, maar echt actief/ Maar toen was die ergste drukte in dat humanistische bejaardenhuis was eigenlijk voorbij en toen had ik het daar ook wel een beetje bekeken, eigenlijk. Was ik daar een behoorlijk aantal ja/ En dat actief/ Nou het was ook een activiteit die je deed in zo'n bestuur, op voordracht van de afdeling.

I: #00:55:10-8# Ja, ja, nu begrijp ik het.

R: #00:55:10-8# Dus je had/ Ik was wel voor 1992 jaren actief geweest in dat

humanistische bejaardenhuis. En toen van '92 tot twee/ Maar dat zijn eigenlijk mijn tropenjaren geweest, want dat was best een zware klus. We kregen ook nog/

I: #00:55:27-5# In combinatie met die vier kinderen die je nog moest verzorgen.

R: #00:55:32-9# Ja. Niet verzorgen. Het waren mensen op de grens van de volwassenheid, maar eh/

I: #00:55:40-6# Je had er wel zorg voor.

R: #00:55:42-5# Ja! En aandacht vooral, hè! Net zo goed als dat ik nou dit uit de bus haal en opeens komt mijn stief schoondochter binnen en dan zeg: "moet je horen, ik moet (onverstaanbaar en gelach). Ik had haar een tijd niet gezien. We hebben gezellig over de familie zitten praten, wat ook weer heel nuttig was. Er wordt gevraagd of de interviewer nog een kop koffie wil. Pauze.

I: #00:55:53-0# We hervatten het interview . Umm, je wilde net iets vertellen over de invloed van jouw levensovertuiging op de opvoeding van je kinderen.

R: #00:56:22-5# Ja. Eh, wil je dat eerst horen of zullen we even verder gaan met de bijeenkomsten die ik toen vanaf 1955 meemaakte?

I: #00:56:32-7# Ja, prima, prima. Ja, dat is goed.

R: #00:56:36-1# Is dat goed? Eh, er waren zondagochtendbijeenkomsten, maar er was ook ergens een eilandje (....) in eh West, Amsterdam West, daar heb je dan zo'n groot meer. En daar hielden. hadden we ook een enkele keer een bijeenkomst. Dan was het gewoon/ nam iedereen een of ander tentje mee, waar je dan in bivakkeerde. Je had je eigen stukkie brood bij je, en zo. En dan gingen de kinderen ook mee. En, eh, ik weet nog dat we toen kleine kinderen hadden. En eh, nou dan liep je zo met mekaar op. En ik weet wel/ en op een gegeven moment kwam er iemand bij onze tent en die ging op zijn buik liggen praten en/ Die heeft mij eigenlijk gezorgd dat ik niet bij het humanistisch (onverstaanbaar)-onderwijs ging werken. Want kleuterjuf dat vond ie toch maar niks. Die had nog een soort beeld van dat je een soort doekenophangster was (gelach). Een ouderwetse bewaarschool. Maar ik was daar dan toch gevoelig voor.

I: #00:57:51-8# Maar het was ook weer een soort kamp? Was in Amsterdam weer.

R: #00:57:56-5# Ja, dat was in Amsterdam.

I: #00:57:56-5# In West en je ging op een eiland, zeg je?

R: #00:58:00-0# Ja, daar was een eilandje en op dat eilandje zijn ook wel bijeenkomsten gehouden. Daar was kennelijk een gebouwtje en daar hadden we ook wel zondagochtendbijeenkomsten.

I: #00:58:09-4# Ja, ja. Maar daar ging je naar toe met je man, met Jan, en de

kinderen.

R: #00:58:12-4# En de kinderen, op die/ die zondagochtend/ op die zon/ En ik weet niet of dat meerdere keren is geweest. Volgens mij was dat wel leuk. Dat was heel informeel. Dan kwamen wij als leden bij mekaar en dan bivakkeerden we daar. We sliepen daar niet of zo/

I: #00:58:34-1# Nee. Het was een dagje uit.

R: #00:58:34-0# Een dagje uit. En je kletste een beetje, dan met die en dan met die en dan met die. Ehm, eh, waren geen diepgravende gesprekken of zo; informeel. Maar dat vond ik wel heel leuk. En daar was Jan Mechelaar dan ook heel erg aanwezig, en de hele familie Mechelaar. En eh, ja en nog anderen ook (...) de familie Hapé. Maar dat is van later, die familie Hapé.

I: #00:59:07-1# Happé! Ja, die naam die ben ik tegengekomen.

R: #00:59:08-9# O, ja!

I: #00:59:08-9# Ja. Die staat op de lijst. En volgens mij is iemand anders daar op bezoek geweest om te interviewen, dacht ik. Dacht ik! In ieder geval die naam komt me bekend voor. Happé, ja.

R: #00:59:23-3# Nou, ik heb eh in een schrijfblok heb ik wat namen staan, want ik heb een gesprek gehad met Geertje Felix, toen ik een uitnodiging kreeg. We zijn nu alle twee stokoud en zij is vijf jaar jonger dan ik, en dat scheelt natuurlijk als je over vroeger praat, scheelt dat een heel stuk natuurlijk, hè! En eh, heb ik even wat gekrabbeld, op een bloknoetje toen ik met haar zat te praten.

I: #00:59:52-7# Ja. Er wordt even een bloknoetje gehaald door Wil van der Kruis, omdat ze laatst een gesprek met iemand heeft gehad, een leeftijdgenoot, over het HV en over bijeenkomsten. Ondertussen drink ik een kopje koffie (.....) Lukt het Wil? (.....) Er wordt gezocht en gezocht (.....)

R: #01:01:15-5# Meer blaadjes. Gesprek met Geertje.

I: #01:01:25-0# Ga even zitten. Pas op dat je niet naast de stoel gaat zitten. Geertje. Geertje was ook/ was het een vriendin of ook / Een leeftijdgenoot, maar ook lid van het HV?

R: #01:01:35-1# Wij hebben ze gekend, leren kennen, in een discussiegroep waarin zaten mijn man en ik, ik denk in de zestigerjaren. En in die gespreksgroep zaten Floris en Geertje Felix.

I: #01:01:52-2# Felix.

R: #01:01:52-2# Ja, en haar man is een paar jaar geleden overleden. Ik ben altijd bevriend met ze gebleven. En eerst met mijn eerste man samen eh hebben we d'r

veel/, ja, ze kwamen bij ons of wij kwamen bij hun. En we gingen op een gegeven moment die discussiegroep niet meer interessant vinden. En dat is niet aardig, maar we zijn er met z'n zessen mee doorgedaan. De familie Berkhouts, zijn naar Zwolle verhuisd, na een paar jaar. En toen waren wij met z'n viere over. Floris en Geertje Felix en mijn tweede man en ik. En toen hebben we, ja, in die eerste tijd had je die tijd van de maanlanding en zo.

I: #01:02:45-8# 1969.

R: #01:02:49-0# Ja. En eh (...) Floris was amateurastronoom en die was er heel erg mee bezig en maakte mooie dia's en die gaf op die zondagochtendbijeenkomsten ook lezingen daarover. En vertoonde dia's. En toen was je daar helemaal vol van, van alles wat er nieuw was en zo. Dus dat was toch vaak onderwerp van gesprek. En dat was toen ik nog getrouwd was met mijn eerste man. Maar toen later (...), dat was misschien een jaar of tien later(onverstaanbaar) Toen hebben we heel erg vaak gepraat met elkaar over het milieu. We waren erg/

I: #01:03:37-4# Eind jaren zeventig was dat.

R: #01:03:38-4# Ja, denk ik wel ja. En eh, ik weet wel dat Floris en Geertje hadden uit principe geen auto. Dat vonden ze niet nodig als je in een stad woont. Ze reisden per trein, hè. En eh haar moeder had een galerie gehad, dus ze wisten veel van kunst. Ze bezochten ook alle kunst voor/ tentoonstellingen in Parijs of Londen of wat dan ook. En dan maakten ze dan een reisje naar toe en dan/ Dus ze wisten daar heel veel van, maar/

I: #01:04:20-6# Is bij jou toen ook interesse gewekt voor beeldende kunst of had je dat van jezelf al?

R: #01:04:26-3# Nou, ja, hoeft dat zo? Ik heb niet speciaal/

I: #01:04:27-8# . Nou, ja, omdat je dus een vriendenkring hebt of vrienden die daar nogal mee bezig zijn, kan ik mij voorstellen/

R: #01:04:36-0# Ja, ja. Kijk. Je gaat wel naar tentoonstellingen toe en zo. En ik heb er ook wel boeken over liggen. Over de de Stijl, enzovoort. Maar ik denk dat dat gewoon een gemiddelde burger is.

I: #01:04:49-3# Ja, precies, niks bijzonders (gelach).

R: #01:04:52-8# Hè? Nee, niks bijzonders! Ik eh/

I: #01:04:56-9# Eh, even, ik viel je in de rede. Je was aan het vertellen over de familie Felix, of was het Berkhout?

R: #01:05:04-0# En eh een familie Berkhout/

I: #01:05:04-2# Maar die kunstliefhebbers?

R: #01:05:06-5# Dat waren de Felixjes, zal ik maar zeggen. En dat kwam natuurlijk door haar opvoeding. Zij was jong half wees geworden, want haar vader was huisarts en die overleed toen zij negen jaar was. En hoe die moeder nou aan die galerie is gekomen en daarmee aan het werk is gegaan, dat weet ik niet. Die was van beroep maatschappelijk werkster. Maar ik weet niet beter dat dat altijd speelde. Dat dat aanwezig was. En daardoor/ nou daar groei je als kind in op natuurlijk. Want zij was vanaf haar negende, want toen was haar vader overleden/ en die moeder moest natuurlijk op de een of andere manier de kost verdienen. En hoe dat toen/ of dat veel opleverde, dat kan ik niet weten en of dat ook nog haar maatschappelijk werkster zijnde/ dat weet ik niet. Maar ze wisten er veel van. Meer dan wij. Wij waren maar gewoon mensjes die wel eens een museum bezochten, hè.

I: #01:06:09-6# Ja, ja. Maar je vertelde ook dat je dus eh in '69 die maanlanding mm/ er was een amateurastronoom die heeft daar veel over verteld. En later kwam eh het milieu in een keer naar boven als onderwerp van gesprek.

R: #01:06:25-4# Ja, tussen ons drieën eigenlijk, tussen ons vieren. En mijn tweede man had er ook bijzonder veel belangstelling voor. En, die had zelf gevlogen in zijn jonge jaren. Die was telegrafist geweest aan boord. Dus die zat in de cabine. Die maakte onderdeel uit van de/

I: #01:06:44-6# In een vliegtuig.

R: #01:06:45-0# In een vliegtuig. Die heeft tien jaar gevlogen tot dat de telegrafie afgeschaft werd. Want die moest morseseninen doen. Dat was leuk. Mijn vader had dat in zijn jonge jaren geleerd/

I: #01:06:57-5# Ja! Als telegrafist.

R: #01:06:57-4# Als telegrafist. Die had/ En mijn tweede man, die konden daar samen goed over praten, over die morsetekens (gelach)

I: #01:07:10-4# Maar jullie praatten over het milieu, Wil .Wat was/ Was dat uit belangstelling of dat je/

R: #01:07:17-4# Uit zorg!

I: #01:07:17-4# Uit zorg.

R: #01:07:19-9# We waren ontzettend bezorgd over de achteruitgang van het milieu en over de klimaatveranderingen.

I: #01:06:57-4# Toen al, eind jaren zeventig, ja..

R: #01:07:29-8# Eind jaren zeventig. En ik weet wel dat het mijn tweede man heel erg aansprak dat dat echtpaar geen auto had. Zij vonden het niet nodig om een auto te hebben én ze vonden het ook schadelijk voor het milieu, dus waarom zouden ze

een auto nemen. Het sprak mijn man aan. En mijn tweede man en ik hadden alle twee in onze kinderjaren gezeild. Dus wat gingen wij doen; wij gingen een bootje kopen. Een klein zeilbootje, hoor. En wij gingen lekker onze vakanties doorbrengen met dat bootje, op dat zeilbootje. En eh, hij hoefde verder niet. Hij had tien jaar gevlogen. Hij had de hele wereld gezien.

I: #01:08:10-4# Dus hij vond het prima hier in Nederland.

R: #01:08:11-1# Hij vond het heerlijk. Hij was eigenlijk de aanjager ervan. Hij vond het heerlijk. En eh, toen zegt ie: " wij kunnen eigenlijk ook doe auto wel wegdoen". Maar, hij/ ik had natuurlijk na mijn echtscheiding geen auto gehad, en ik wist wat dat betekende. Ik kon zelf ook niet auto/ Niet dat ik het erg vond, maar ik had drie kinderen en mijn ouders. En het is toch heel veel tijdrovend , hè/. Mijn oudste zoon woonde toen in Markelo. Nou, voordat je in Markelo zit! Het laatste stukkie moest ik opgehaald worden met de auto vanaf de bushalte. Die laatste tien kilometer. Er was geen openbaar vervoer, hè. En eh, toen/ En mijn dochter ging in de buurt bij Leiden wonen. Nou, daar ging ik ook met de trein naartoe. En dat vond ik allemaal best. Ik zat er niet mee, maar toen gingen wij trouwen, toen hadden we ineens zeven kinderen. En die woonden hè/ En eh (...) En zijn ouders leefden nog, en die woonden in Anna Paulowna, vlak bij Den Helder.

I: #01:09:24-3# Ook niet naast de deur. Nee.

R: #01:09:26-1# Dus. En mijn ouders waren er ook nog.

I: #01:09:29-4# Ja, ja, ja. Dus een auto was eigenlijk noodzakelijk.

R: #01:09:33-9# Ik zeg: "hoe wil je dat met het openbaar vervoer, qua TIJD? Je hebt geen notie hoeveel tijd dat kost met het openbaar vervoer." O, ja. Nou, toen heeft hij zijn mooie Taunus weggedaan en toen hij ie een tweedehands Fiatje gekocht. Nou, dat vond ik best. Daar konden we met z'n tweeën in en we konden de rommel er achter/ voor de zeilboot konden we er in kwijt. Want je moet natuurlijk altijd spullen mee als je naar zo'n zeilbootje gaat. Maar het/ wat het voor/ wat het betekende voor de buurt. Wij woonden toen in Kampersloot in de Bijlmermeer. En ik had er gewoond, jarenlang zonder auto. Nu ja, dat is dan een alleenstaande vrouw, met een jongen van veertien, vijftien, zestien jaar. En dat die geen auto heeft, dat is/ En toen opeens kwam daar zo nu en dan een auto te staan. Dus de buurt keek al, wat gebeurt hier? Nou, die alleenstaande mevrouw heeft een vriend, hoh, en die had een mooie Taunus, hoh. Nou, toch niet zo'n gek huwelijk of(onverstaanbaar). En toen gingen ze nog trouwen ook en toen bleef de Taunus staan. En opeens ging de Taunus weg en nam die man een Fiatje, Fiatje. En hij zegt: "ik word door iedereen aangesproken. Waarom we zo'n klein autootje hebben?" En/ Maar/ Een auto is een statussymbool, hè, en iedereen ligt krom om te laten zien dat je een mooie. dure auto kan hebben. En die man was leraar op de middelbare school en die mevrouw werkt in een bibliotheek. Dat zijn toch geen arme mensen, die kunnen wel wat, iets meer dan een twee/(onverstaanbaar, gelach).

I: #01:11:15-6# Wat hebt u met die Taunus gedaan?

R: #01:11:20-9# Die hebben we verkocht.

I: #01:11:20-9# Maar dus, maar milieu was een belangrijk onderwerp van gesprek.

R: #01:11:24-9# Ja, en ook van levenswijze.

I: #01:11:27-9# Ja, ja.

R: #01:11:27-3# En weet je wat/

I: #01:11:27-3# En kun je het ook koppelen aan humanisme, of niet?

R: #01:11:29-7# Hè?

I: #01:11:29-7# Kun je het ook koppelen aan humanisme?

R: #01:11:33-7# (...) Ik denk het wel, ja.

I: #01:11:35-5# Ja, nou, probeer het eens te vertellen.

R: #01:11:44-9# (...) weet ik niet. Jij?

I: #01:11:38-9# Nou, eh aandacht voor de aarde, voor je leefomgeving en dat dat belangrijk is.

R: #01:11:45-6# Ja. Dat was nou tot onze grote teleurstelling tussen die Geertje en mij. Want ik vertelde dat een van mijn stief kleinzoons, dus een kleinzoon van mijn tweede man, die zijn auto weg had willen doen, uit milieuoverwegingen. Daar hoorde ik van, ik was met een paar vrienden, die dus nu van de universiteit af/ met een stelletje vrienden hadden ze een feestje willen vieren. En dan gingen ze naar Praag, drie dagen. Daar gaan ze dan feest vieren, met z'n drieën, met een stelletje. Nou, ze gaan natuurlijk met het vliegtuig, heen en weer. En dat vliegtuig is zeven keer milieuvriendelijker dan de trein. Maar die trein is veel duurder. Dus je gaat natuurlijk niet met de trein. Dus, zijn grootvader zit dan eind zeventiger jaren te denken; ik doe die auto weg. En mijn kleinzoon, hè, dat noem ik maar mijn kleinzoon. Ik heb dat kind/ en hij weet niet beter dat ik zijn oma ben, die zeggen van/ met die vriendenclub: "nee, we gaan niet met de trein. We gaan even heen en weer die drie dagen feestvieren." Maar dat schijnt iets van die studenten te zijn. Die hebben dan een feestje/ Want ik sta met Geertje te praten en Geertje zegt - en die heeft het over haar kleindochter- : "Eh, ja, Bella had een feestje met eh een groepje mensen van de universiteit en ze gingen dat in Berlijn vieren. En dan even op een heen en weertje met het vliegtuig".

I: #01:13:32-8# Voor vijftig euro, op en neer.

R: #01:13:34-6# Oh, ja!

I: #01:13:34-6# Ja, dat is heel goedkoop, ja.

R: #01:13:40-0# En eh, en Geertje zegt: "waarom gaan jullie niet met de trein?" "Veel te duur oma, dat kunnen we niet betalen." Waarom moeten die kinderen zulk/ Dus dat is zeker iets nieuws. Ze gaan een feestje vieren, de ene in Praag en de ander in Berlijn.

I: #01:13:52-6# Omdat het kan, omdat het zo goedkoop is!

R: #01:13:54-4# Omdat het zo goedkoop is.

I: #01:13:55-0# Ja! Met Easyjet en Ryanair kun je voor heel weinig geld kun je naar die steden vliegen.

R: #01:14:01-2# Ja, ik ben dan helemaal geschokt.

I: #01:14:03-7# Ja. Ik zou het ook niet doen. Nee.

R: #01:14:05-4# En Geertje ook. Dat zijn dan/ Uit idealisme heb je eind '47 je tongen versleten aan praten over het milieu. Het zegt ze niks.

I: #01:14:16-6# Ja. Hoort ook bij de jeugd. Want hoe oud zijn/ hoe oud is die kleindochter en die kleinzoon van jou?

R: #01:14:23-9# Mijn kleinzoon is een jaar of zeven/ zes- zevenentwintig.

I: #01:14:25-3# Ja, maar dan heb je toch de jaren van verstand bereikt, hè?

R: #01:14:28-3# Ja..

I: #01:14:28-3# Zou je zeggen. Dat je/ als je achttien, negentien bent, zou ik zeggen, allé. Dat zou nog kunnen, maar...

R: #01:14:35-5# Ja, Bella is iets jonger. Die is misschien tweeëntwintig. Maar ja, dat zijn dan van die/ Het leeft totaal niet. Het heeft bij ons geleefd en nou/ Ja, ik heb toch/ Soms schrijf ik stukjes hè. Dan/ Herinneringen van vroeger enzovoort. En dat stuur ik dan soms ook wel eens naar al mijn kleinkinderen toe, of wat dan ook. Nou, dan had ik dan iets gelezen over die enorme vervuiling van vliegtuigen. Ik wist niet dat dat zeven keer groter was dan de trein. Wist jij dat?

I: #01:15:14-7# Nee, niet dat het zeven keer was, maar wel dat het erg vervuilend is.

R: #01:15:18-9# Het is heel erg vervuilend. Daar had ik een stukje over geschreven. En eh, nou dat vonden ze toch niet zo leuk. Ja, misschien moet ik dat niet doen. (gelach)

I: #01:15:41-1# Waarom niet? Je kunt ze toch een spiegel voorhouden. Zo van: weet waar je mee bezig bent. Vind ik wel.

R: #01:15:49-5# Ja, dat eh. Het gaat mij/

I: #01:15:50-8# Ja, dan zitten we toch een beetje op het spoor van opvoeding, hè, waar we het net over hadden. Dus als jij stukjes schrijft om je kleinkinderen/

R: #01:15:58-7# Nee, maar toen schreef ik dat stukkie niet. Ik eh had me zitten ergeren/ Ik, ik zit in een knutselclubje hier beneden, hè, van het hele gebouw, daar zitten we macramé werk te doen. Nee niet macramé, mozaïek. En eh (...) ja, dan zitten we dan met bejaarde mensen en die gaan dan allemaal met vakantie, en dan gaan ze naar die eilanden weet je wel. En dan moet je natuurlijk met het vliegtuigje en dan gaan ze dan een weekje heen en dan verderop nog eens een weekje en dan weer/ Er wordt wat afgevolgen hoor.

I: #01:16:42-4# Enorm, ja, ja.

R: #01:16:42-4# Hè. En toen hadden ze/ waren ze boos geworden dat ze geld voor hun koffer moesten betalen. En daar wordt dan uitgebreid over gepraat. Vijftig euro kostte die koffer. En dan flap ik eruit: "ja, maar die prijzen voor de vliegtocht op zich, ik zeg; vroeger ging die koffer voor niks mee, maar nou kan dat niet, want ze maken reclame van hele, hè/"

I: #01:17:10-0# Ja, ja, ja. Ze stunten met prijzen, maar het geld moet ergens vandaan komen.

R: #01:17:17-1# Moet ergens vandaan komen. En ze kregen ook geen eten meer in het vliegtuig en de plaatsen worden krappere. Dus het wordt allemaal een krenterige beweging. Ik heb vroeger ook wel eens gevlogen, hè! Een paar keer in mijn leven. Maar dat was dan/ heel veel vroeger wist je niks van milieuvervuiling af, zover was ik nog niet. Maar, dan kreeg je een volledige maaltijd aan boord.

I: #01:17:42-9# Maar dat is al heel lang niet meer zo.

R: #01:17:40-9# Hè?

I: #01:17:40-9# Dat is al heel lang niet meer zo.

R: #01:17:43-1# Is al heel lang niet zo. Dus ik ging het op een bepaalde manier een beetje een armoedige zaak vinden met mijn ouwe mensen geheugen, hè! (gelach) Uit het jaar kruik! En aan de andere kant dacht ik: ja, god, wat wordt er ontzettend veel gevlogen. Zonder mensen die dat helemaal niet nodig hebben, hè! En, eh, nou ik/ opeens zat het een beetje dus/ O ja, en ik vind dat er te weinig belasting betaald wordt. Het zou belast moeten worden, hè dat/

I: #01:18:22-2# Vliegen! Vliegen moet belast worden ?

R: #01:18:26-9# Ja! De vervuiling die het teweeg brengt. Dus ik had een stukje geschreven over het feit dat ik eh vind dat het te makkelijk gemaakt wordt, ook

doordat het/ omdat je er niks over hoeft te betalen. Als je een autoritje maakt dan betaal je meer over de benzine die je gebruikt dan over de kerosine.

I: #01:18:44-5# Kerosine is belastingvrij, hè!

R: #01:18:47-0# Ja! En daarom kunnen we dat doen. Nou, daar had ik een stukje over geschreven. Maar, ja, er waren toch wel wat lange tenen waar ik op getrapt had. Mijn stiefdochter is al een paar keer naar Australië heen en weer geweest. En overmorgen vertrekt mijn andere stiefdochter naar Japan met haar twee kinderen. En eh/ (...) Ja.

I: #01:19:12-4# Ja, maar ja, als je verre reizen wil maken moet je wel vliegen, hè. Dat is/

R: #01:19:15-1# Ja, dan moet je. En eh, en/

I: #01:19:19-2# Maar je kunt er wel bij stil staan. Je kunt er over nadenken dat je/

R: #01:19:22-8# Je kunt er over nadenken. Maar ik had het stukje hoofdzakelijk geschreven over het feit dat het niet belast wordt. Groen Links wil dat belasten. En dat gaat natuurlijk niet. Dat snap ik ook wel .
Ja, ik had effentjes een paar namen opgeschreven, Schwartz zie ik hier staan. Van Meervoort. Ken jij die naam? Zegt die naam/

I: #01:19:47-9# Mevrouw Schwartz?

R: #01:19:51-7# Schwartz. Ja, dat is een mevrouw. Homburger? Hapé? Dat is dan de enige naam die (onverstaanbaar) komt. En die Hetty Hapé die leeft nog. Maar haar man is overleden.

I: #01:20:09-1# Ja, die naam komt me wel bekend voor. Ik kan het niet checken nu, maar/

R: #01:20:13-1# Haar man is voorzitter geweest. Nee, is directeur geweest van het Eduard Douwes Dekkerhuis.

I: #01:20:21-6# Aha. Als je het goed vindt weer eventjes naar de opvoeding, de humanistische opvoeding. Heb je daar, heb je daar/ Kun je er iets over vertellen? Heb je dat ook gepraktiseerd, of/ Hoe heb je je kinderen/

R: #01:20:37-0# Jullie vroegen: "wat voor invloed heeft het gehad?" En toen heb ik aan mijn drie kinderen een mailtje gestuurd; vertel me dat eens!

I: #01:20:43-1# Ja, ja, ja. Heel goed!

R: #01:20:49-5# Nou, mijn jongste reageerde meteen. En die is tien jaar jonger dan zijn zuster. Dus die heeft nooit in Den Haag gewoond. Die is/ toen we terugkwamen in Amsterdam is hij geboren. Dus er is een groot verschil. Je had lepke, drie jaar later

Frank en tien jaar na Iepke, Niek. En mijn jongste, die is nu zestig, die reageerde meteen en die schreef: "Ja, ik was vierenhalf jaar en toen liep ik te piekeren, want een vriendje op school had tegen mij gezegd dat ik ongelovig ben en dat dat niet zo goed is. En ik vroeg me af, ben ik nou ongelovig? Ik weet het niet. Dus ik heb aan jou/ jullie gevraagd: ben ik ongelovig?". En toen kreeg ik helemaal niet een direct antwoord. Ik kreeg een soort antwoord dat ik er zelf over na moest denken. Dus ik vond dat niet makkelijk. En toen dacht ik: nou, ik vind god een soort tovenaars". Dat had ie bedacht! "En tovenaars bestaan niet, dus ik ben ongelovig".

I: #01:22:04-8# Dat had hij voor zichzelf beredeneerd? (Gelach) Als klein kind, als vierjarige.

R: #01:22:15-7# Ja.(gelach) En toen had hij dat voor zichzelf vastgesteld. Maar hij had geen rechtstreeks antwoord van ons gekregen. Van ja, je bent ongelovig, of we voeden je ongelovig op/

I: #01:22:27-2# Maar klonk dat teleurstellend of verwijtend in uw idee?

R: #01:22:29-3# Nee, hij wilde graag weten: ben ik nou ongelovig of ben ik gelovig. Hij wist het niet.

I: #01:22:37-4# Nee. Nog steeds niet.

R: #01:22:37-4# Heb ik je nou koffie gegeven?

I: #01:22:37-4# Ja, ja!

R: #01:22:41-3# Ja. Nou, ja, dat was zijn antwoord.

I: #01:22:43-3# En de andere twee?

R: #01:22:48-7# Ik kreeg van Iepke een heel lang stuk. Die herinnerde aan de jaren in Den Haag. Toen had ze een vriendin, van de bovenburen. En eh, dat waren mensen die gereformeerd waren of zo. En dat meisje dat heette Dina. Dus die twee meisjes speelden samen, ze knikkerden vaak. Ik weet dat Dina altijd vals speelde.

I: #01:23:22-0# Ze was gelovig en ze speelde vals (gelach).

R: #01:23:25-7# Ja, dat is raar hè! Dat is toch heel raar? Op een gegeven moment/ ze had knikkers hè! Mijn dochtertje had knikkers en Dina had knikkers. En dan waren Iepke haar knikkers weer op. En dan uh, ja, hop, maar weer een nieuw zakje knikkers kopen. Dat kind wilde graag knikkeren. Maar bij Iepke waren altijd de knikkers op. En toen ben ik eens uit het raam gaan kijken en dan ging Dina steeds omhoog kijken, of ze mij zag staan. En als er dan geknikkerd werd, dan won Iepke wel eens een potje en dan won Dina wel eens een potje. Maar/ En toen ben ik een beetje me gaan verstoppen, maar ik ben wel blijven kijken, dus Dina zag mij niet meer. En toen won Iepke nooit meer. Dus Dina speelde vals. En eh, toen stonden we zo bij die deur en die moeder stond erbij. En ik zeg: "Nee, Iepke, ik ga geen knikkers

meer voor je kopen, hoor. Ik heb er nu al zoveel voor je gekocht!" "Oh" zegt die mevrouw, "ik heb zoveel knickers, het is verschrikkelijk. Hier heb je/" Dus al die knickers die Dina gewonnen had die/

I: #01:24:44-3# Met vals spelen!

R: #01:24:49-0# Met vals spelen. Eh, en een kind speelt niet uit zichzelf vals, dat moet ze geleerd hebben van een ander. En ze moet ook geleerd hebben dat ze moet zorgen dat een ander het niet ziet. Want zodra ik mij achter het gordijn ging verstoppen, dan verloor lepke altijd. Maar op een gegeven moment zei lepke: "Dina heeft gevraagd of ik meega naar een handwerkclubje, want dat is zo leuk. En dan leren we breien". Nou, zei mee naar dat handwerkclubje. En toen kwam ze thuis en toen ging het allemaal over godsdienst. En ik zeg: "heb je nou al geleerd te breien", kan je het nou?" "Nou nee" zegt ze, "het lukt me niet". En toen stonden we weer bij de voordeur en toen kwam die juffrouw van dat handwerkclubje kwam/ Ik zeg: "Wat is nou eigenlijk de bedoeling?" Ik zeg: "Is het nou een handwerkclubje of is het een godsdienstclubje?" "Nee" zegt ze, "het accent ligt op de godsdienst". Ik zeg: "maar"/ En toen had/ toen kwam ik van Dina te weten; ze hadden moeten vragen aan vriendinnetjes die niet gelovig waren, of die megingen leren breien. Ik zeg: "dus mijn kind wordt eigenlijk onder valse voorwendsels, op zeer jonge leeftijd dat clubje ingetrokken, onder het mom dat het handwerken is, maar dat het in feite een soort bekeringsclubje is."

I: #01:26:29-6# Ja, evangelisatie, kerstening. Ja.

R: #01:26:33-5# Ja. Ja, en Dina had gezegd: "dat is heel goed voor je, want mensen die ongelovig zijn, die komen in de hel en dat is heel erg." Dus dat had lepke ook geloofd. En toen dacht ik: wat is dat erg.

I: #01:26:53-3# Dat mailde ze je allemaal, wat je nu vertelt. Dat had ze opgeschreven in die e-mail, wat je nu vertelt.

R: #01:26:59-3# Dat had ze opgeschreven, dat stukje. En ik had daar al een vreemd gevoel/ Ik heb haar ook onmiddellijk van dat clubje afgehaald, natuurlijk, hè, maar ik vond het afschuwelijk, hè. En dat waren de vijftiger jaren.

I: #01:27:14-3# De vijftiger jaren, ja. Nou. En dat andere kind?

R: #01:27:21-0# Frank?

I: #01:27:24-4# Ja.

R: #01:27:28-6# Nou, die had geschreven; "toen ik nog in Den Haag woonde was ik nog te jong. Toen was ik nog geen buiten-speel-kind." Hij was een jaar toen we daar kwamen wonen. Dus. "Maar lepke had wel meer. Ze had zich echt wel geplaastst gevoeld tussen allemaal gelovige kinderen." Hij zegt want als ik/ ze zegt: "Want als ik bij Ina ging eten moesten we bidden en als ik bij Robbie ging eten moesten we bidden. En we hadden nog een benedenbuurvrouw, die was Engels, en die zei tegen

me: ""onze koningin is veel mooier dan jullie koningin "" . (gelach) Hè.

I: #01:28:00-1# Maar vond, vond eh/

R: #01:28:01-8# Frank? Die, eh, ja, die had zich niet opgevoed gevoeld in de zin van: je moet ongelovig voelen. Dat er ruimte was om zelf/

I: #01:28:18-7# Om te denken wat je zelf wil, ja.

R: #01:28:21-4# Wat je wilde, dat/

I: #01:28:24-2# Dus er werd ruimte geboden.

R: #01:28:26-1# Ja, en dat we ook wel respect hadden voor mensen die gelovig waren. Als er iemand bij ons was die een gebedje wilde uitspreken, dat we dan stil moesten zijn aan tafel, enzo. Dat/ die herinnering heeft hij en hij schrijft/nou ja, en Frank is nou negenezestig of zo, weet ik veel, zevenenzestig, en dan schrijft hij: "ik ben nou pas drie jaar geleden lid geworden van het HV.

I: #01:28:59-1# Ja? Hij is lid geworden.

R: #01:29:00-4# Hij is lid geworden. Hij zegt: "want ik vind dat er toch wel zoveel aan de hand is, ook met die euthanasie en zo." Ja, dat hebben we allemaal toch maar goed bereikt van/ met ons kleine(niet goed verstaanbaar)

I: #01:29:11-7# En de dochters, zijn die ook lid geworden van het HV, of niet?

R: #01:29:13-6# Iepke is een tijd lid geweest van de Humanistische Jeugdbeweging en daar heeft ze haar man leren kennen. Maar daar zijn ze/ toen zijn ze geëmigreerd naar Kenia een poos. Toen zijn ze weer teruggekomen. Maar toen ze naar Kenia gingen hebben ze het lidmaatschap van het HV opgezegd en zijn nooit meer lid geworden. Maar ze staan inhoudelijk natuurlijk er wel achter.

I: #01:29:40-2# Ja, ja. Maar toen eh, uw middelste dochter, hè, dus met haar vriendinnetje naar die zogenaamde handwerkclub ging, die breiclub eh, voelde ze zich dan ook alleen of zo, of/

R: #01:29:51-8# Ze vond het akelig op die club. Ze zegt: "want je kreeg wel breiwerk, maar ze leerden me niks. Dus ik liet alle steken vallen. Ik kon helemaal niet breien. En ze hielpen me helemaal niet. Ze waren helemaal niet bezig met dat breien." En zij voelde dus als kind van/ zij dacht dat ze naar een breiclubje ging en toen bleek dat het allemaal over god ging.

I: #01:30:13-5# En was er ook geen mogelijkheid om uw kinderen naar een humanistisch georiënteerd clubje te maken. Nee, dat was er niet hè?

R: #01:30:22-8# Nee, nee en ik weet niet of ik dat gedaan had.

I: #01:30:27-7# Nee, ook nog niet eens.

R: #01:30:29-2# Nee, ik denk, ja (...) we waren eigenlijk niet zo (...)/ Ik vind het ook eigenlijk wel een beetje dat ze het gevoel hadden dat ze zelf uit moesten zoeken, dat ben ik me nooit zo bewust geweest. Maar er was wel een sfeer in ons huis dat/ van buitenkerkelijkheid (...) dat/

I: #01:30:58-1# Dus uw kinderen zeggen eigenlijk: "we hebben het het zelf een beetje uit moeten zoeken".

R: #01:31:03-7# Ja, ja.

I: #01:31:03-7# Maar zit daar ook dan niet bij: ik had liever gehad dat jullie ons een beetje op weg hadden geholpen?

R: #01:31:11-9# (... 0Dat hebben ze niet gezegd.

I: #01:31:13-3# Nee, dat hebben ze niet gezegd, nee.

R: #01:31:16-7# Ik denk dat de sfeer(.....) Bij ons thuis werd ontzettend akelig over het katholicisme gepraat, door mijn vader en moeder. Dat/ Ook op spottende manier.

I: #01:31:29-9# Ook waar de kinderen bij waren.

R: #01:31:31-2# Ja! Op verjaarsvisites en zo. Want mijn stiefkinderen zijn katholiek grootgebracht. Die moeder was heel katholiek en ze/ hun vader had een buitenkerkelijke opvoeding gehad en is katholiek geworden om met die vrouw te trouwen. Maar ik weet wel dat, dat op een gegeven moment/ Want we raakten bevriend met dat echtpaar, hè! En dat kwam eigenlijk omdat mijn man, mijn eerste man en mijn tweede man hebben samen een natuurkundeboekje geschreven, en die twee mannen kwamen dus bij mekaar en, hè! En die hebben ook samen gestudeerd, want die hebben die natuurkundeakte gehaald, omdat ze beide van beroep moesten veranderen. Mijn tweede man moest uit die vliegerij en mijn eerste man werkte bij de ANIEM, een bedrijf wat zo (onverstaanbaar) omdat we Indonesië kwijt waren. En die gingen beide NA-akte halen. Dus die kwamen/ dus we raakten bevriend en we leerden die vrouw eigenlijk minder kennen dan dat we hem leerden kennen. Maar hij was natuurlijk toch in wezen een ongelovig man. Hij heeft later tegen me gezegd: " Ik heb zo geprobeerd om het te gaan geloven, maar het is nooit gelukt, nooit echt gelukt" Maar hij moest natuurlijk zijn kinderen/ tegen zijn kinderen zeggen: "we vieren mee katholiek". Geen van vieren, en dat was al snel gepiept hoor, nadat die moeder dood was, en dat heb ik niet gedaan. Ik heb ze/ die kinderen niet van het geloof af geholpen.

I: #01:33:13-9# Nee, nee. En waarom zou je dat ook doen?

R: #01:33:14-0# Nee, nee. Maar/ dus dat/ Maar ik weet een keer, toen was dat hele gezin bij ons op bezoek, toen leefde mijn eerste man nog, en dat hebben ze/ daar hebben ze alle drie wat van gezegd. We gingen eten met z'n allen - dus dat gezin

I: #01:36:01-1# Nou en of! Wat je nu verteld. Ook dat afgeven op de katholieken.

R: #01:36:06-1# Ja, dat deed mijn vader. Die kon ontzettend spotten, weet je wel. En die had niet die/ Mijn moeder had die/ Die is gewoon geblesseerd geworden in haar jeugd. Die is geblesseerd door/

I: #01:36:21-4# Ja, ja, gekwetst.

R: #01:36:26-0# Hè. Of, ze zegt: "Op de openbare school, ja was je ook wel eens ondeugend of zo. "Maar", ze zegt, "op de katholieke school moesten we onze klompen in de hoek van de klas zetten en dan moest je knielen in de achterkant van je klompen. En dan moest je je handen omhoog doen. En die handen gingen prikken na een poosje. En die liet je dan zakken en dan kwam de non langs met de stok en die sloeg op je handen, en dan deed je die handen weer omhoog. En die knieën deden toch ook al zeer."

I: #01:36:52-2# Ja, ja. Vreselijk hè! Ja, die katholieke kerk! Hoe!

R: #01:36:58-1# Nou ja. Daar was mijn moeder, die had, die had die (...)WOEDE. Ik heb het nou van de week gezien op Spoorloos hoe zo'n man kapot is gemaakt door het weeshuis waar hij is opgegroeid. Wat voor verschrikkelijke straffen die kinderen kregen, hè. Echt kapot gemaakt. En dan denk ik/ Ze zegt: "want de sfeer was bijzaak op de armenschool", en ze zegt, "naast ons was de rijken-school. En de rijke kinderen kregen melk en wij niet, om half elf. En dan was er wat melk over op de rijke school en dan werden wij uitgezocht, de bleekneusjes. Kom jij, en jij en dan moesten wij mee naar de rijken-school en dan moesten we die melk opdrinken." En ze zegt: "ik was altijd de pineut, dan zat ik mijn wangen al zó te wrijven. Maar het hielp niks, ik moest mee naar die rijken-school, die melk opdrinken, waar ik vies van was." "Volgens mij" ze zegt: "het zal wel niet, maar TOEN dacht ik dan, dat de andere kinderen een kliekje van zichzelf overgehouden hadden, dus dat het bij elkaar gegooid werd". En ze zegt: "als we dan terugliepen dan moesten we in de rij en dan zei de zuster: " " en nou vriendelijk danken en groeten dat de rijke kinderen zo aardig zijn geweest om wat melk voor jullie over te houden"".

I: #01:38:21-2# En dan hebben we het over het begin van de twintigste eeuw, hè?

R: #01:38:23-1# Ja, dat was in negentientien, hè. (...) Dus, mijn moeder had woede in zich.

I: #01:38:33-4# Ja, ik begrijp het, ik begrijp het. Ja, ja. Was ze ook kwaad op jullie, op jou en op je/

R: #01:38:40-4# Nee, helemaal niet.

I: #01:38:42-3# Nou ja, als je zoveel woede in je hebt, dat ze ook, zal ik maar zeggen, een kort lontje had, snel boos.

R: #01:38:47-9# Oh, nee! Het was uit zichzelf een hele lieve, sociaal voelende vrouw,

die voor de hele wereld/ We hebben ook onderduikers gehad in huis, noem maar op. En dan denk je achteraf: nou dat klinkt zo makkelijk: we hebben een onderduiker. Maar zo'n onderduiker was de hele dag bij je. Die zat in je huiskamer, hè. En dan ben je als huisvrouw ook altijd in die huiskamer. Je bent dus nooit meer alleen.

I: #01:39:17-2# Nee. Privacy is helemaal weg, ja.

R: #01:39:18-1# Is helemaal weg. En dat wordt nooit ge/ maar dan, onderduiker die en onderduiker die. hè.

I: #01:39:28-2# Dat weet jij ook alle/ woonde jij toen ook nog thuis, of niet?.

R: #01:39:30-2# Ja, want ik was veertien toen de oorlog uitbrak. En die onderduikers, dat weet ik ook. En ik weet ook alle illegale blaadjes die we thuis kregen. Mijn vader zat niet in de illegaliteit. Hij was wel aan het vouwen altijd.

I: #01:39:49-1# Dus je moeder had veel woede in zich, maar ze was van de andere kant een buitengewoon sociaal voelende vrouw.

R: #01:39:54-8# Ja, eh kijk, ze is/ (...) ja, het is d'r hele schooltijd, hè. Ze zegt: "het was zo leuk, ik zat in de vierde klas van de lagere openbare school en toen snapte ik de breuken niet goed". En dat had mijn moeder dan wel, dan werd ze heel onzeker, hè, als ze iets niet snapte. Want het was geen domme vrouw hoor, helemaal niet. En toen had de meester tegen haar gezegd: " Nou, liefie, blijf jij nou even na, dan vertel ik je even hoe het moet". En toen moest ze even nablijven en toen had die meester apart tegen haar gezegd: "nou, en zo en zo en zo" En toen zegt ze: "opeens snapte ik het". (gelach) Ze vond het zo leuk! Ze zegt: " ik ging huppelend naar huis. Ik snapte de breuken ", hè! En eh, nou ja toen was dat afgelopen. En toen naar de katholieke school en daar was ze veel blijer, hè. En eh, ook wel leren en veel over de godsdienst, hè. Dus/ en ik denk weinig over de breuken (gelach).

I: #01:41:11-2# Oké, mooi verhaal Wil.

R: #01:41:16-5# Wat zeg je?

I: #01:41:16-5# Een mooi verhaal. Over jouw moeder. Wat je vertelt over haar. Dat is ook tragisch maar ook een mooi verhaal.

R: #01:41:20-5# Ja. Ja.

I: #01:41:24-1# Oké. Als je nou voor jezelf moet zeggen wat het humanisme voor jou betekent, wat voor jou belangrijk is en wat belangrijke humanistische waarden zijn, wat zeg je dan? Het betekent heel erg veel, zeg je. Kun je dat nog wat uitdiepen? (....)

R: #01:41:50-8# Oe. Moeilijke vraag vind ik dat!(.....) Ja, dat/

I: #01:41:57-6# Leef je dagelijks met het besef dat je humaniste bent?

R: #01:42:00-1# Ja, ja. Het is een term, natuurlijk, hè. En eh/ Ik heb er nooit echt studie van gemaakt. Ik ben een amateurtje, wat dat betreft.

I: #01:42:18-5# Ja. Maar je hoeft er ook niet per se een studie te maken van het humanisme om humanist te zijn natuurlijk, hè? Maar je weet er voldoende van om te leven zoals je leeft.

R: #01:42:30-5# Ja. Ik denk dat ik ook een (...)/ Ja die vrijdenkers als je die altijd hoorde praten, zoals die Constandse, die was altijd veel feller, dan die humanisten. Die vond ik wel eens een beetje aan de zijige kant, hè. (gelach).

I: #01:42:51-8# Ja! Het zijn jouw woorden (gelach) Ja, ja. Minder radicaal.

R: #01:42:57-6# Minder radicaal en ik denk dat ze daardoor ook veel meer bereikt hebben, dan de vrijdenkers. Ja (...) En, ja, ik wil er eigenlijk wel meer over lezen. Want ze schijnen wel weer wat op te komen, die vrijdenkers, op het ogenblik. Heb ik gelezen of gehoord. Maar/

I: #01:43:33-9# Wat zijn voor jou belangrijke waarden, humanistische waarden?

R: #01:43:43-9# Ruimte krijgen om zelf te denken, om zelf je conclusies te trekken. Dat heeft me erg/ ja, ja dat heeft me erg geraakt. Op een gegeven moment, mijn jongste zoon was veertien toen mijn eerste man wegging. En die heeft ons verlaten omdat hij een vriendin had. En Niek ging dus vanaf het begin elke veertien dagen in het weekend naar zijn vader toe. En die vriendin was christelijk. En Niek was toen in een fase van veertien jaar (onverstaanbaar) slordige kleren aan en in zijn truien moest altijd een gat zitten, want dat hadden zijn vrienden ook, en eigenlijk moesten ze ook niet gewassen worden. Soms toen waste ik zijn bloussie wel stiekem maar/ en dat gedoogde hij wel. Maar, hè. Dus eh/ En hij had lange haren natuurlijk.

I: #01:44:55-5# Want hoe oud is de zoon, nu?

R: #01:44:55-5# Hij is nu zestig.

I: #01:44:58-5# Ja, ja. Dus toen was hij veertien. Dat was in de jaren, eind jaren vijftig, begin jaren zestig (moet zijn eindjaren zestig, begin jaren zeventig).

R: #01:45:03-3# Ja! En eh/

I: #01:45:09-4# Dus hij kleepte zich totaal eh non-conformistisch, zal ik zeggen. Ja, ja.

R: #01:45:11-5# En eh, toen op een keer hadden zijn vader en die vriendin gezegd: "je moet je volgende keer netjes aankleden. Dat vinden we prettig als je dan komt". Nou dat had hij dan toen gedaan. Niet die trui met dat gat, niet dat soldatenblousje met te korte mouwen. Hij had zich netjes aangekleed en toen gingen ze weg met z'n drieën. Hij had geen notie waar naar toe. Toen kwamen ze bij een of ander winkeltje

en daar waren allemaal stenen, halve edelstenen. En toen moest hij een steen uitkiezen, want dat was belangrijk voor hem. Want als hij dat zelf koos dan paste dat bij zijn wezen en dan deed dat iets met je. En toen is ie hij witheet geworden (gelach). Hij zei: "moest ik me daarvoor netjes aankleden?" (gelach) hij zegt: " voor die flauwe kul en die bijgelovigheid van die stenen!" En hij is dat winkeltje uitgelopen, hè. Toen was hij een jaar of zestien of zo, weet je wel. En dat deed me toch wel goed, want wij hadden hem, ja, toch dan een buitenkerkelijke opvoeding gegeven. Maar zo'n man/ mijn man was twee jaar weg en opeens moest hij ook ergens ingetrokken worden vanwege zijn christelijke vriendin natuurlijk, hè, en dat moest dan ook weer op z'n rare wijze en dat kind is gewoon witheet de deur uitgelopen.

I: #01:46:47-6# Heel goed! (gelach)

R: #01:46:51-5# Hé. En dat/ Ja, dat zet je/ ja, dat is/hij, hij voelde zich net hetzelfde wat lepke toen, jaren eerder, kleiner gevoeld had op die breiclub. Je wordt eigenlijk ergens/

I: #01:47:05-3# In een richting geduwd waar je helemaal niet wilt zijn.

R: #01:47:07-5# Nee! hè. En dat/

I: #01:47:13-4# Maar wel krachtig van zo'n jongen, hè, om te zeggen van : "Donder op!" (gelach) Maar daar zit dus ook, daar zit iets van opvoeding bij, hè, dat hij zo reageert. Dat komt dan van jullie, van jou en eh/ onafhankelijk.

R: #01:47:28-5# Van mij denk ik, want opeens ging die vader kapseizen, hij ging ook bij de Baghwan staan schreeuwen; weet ik veel. En, en, ja, en dat werd ook zo raar allemaal. Ja, en dat vertelde lepke mij laatst. Ze hebben in Kenia gewoond. En die vader van, hè/ die is met die vriendin een aantal weken wezen logeren bij ze in Kenia.

I: #01:47:58-3# Jouw ex-man is/

R: #01:47:58-3# Met die vriendin/

I: #01:48:01-3# Met die vriendin/

R: #01:48:00-5# Hè, want die/ Kijk het was de vriendin van hun vader en zij bleven omgaan met die vader en daar hoorde die vriendin bij, hè! En, nou ja, die vriendin bleek christelijk te zijn en die ging elke dag zitten bidden aan tafel als ze aten en na de maaltijd ook weer. En toen hebben lepke en Jaap gevraagd of ze dat niet meer wilden doen, omdat dat ze dat vervelend vonden. Ze zei: "moeten die kleine kinderen/" - ze hadden twee kleine kinderen toen- "zitten wachten tot jij(onverstaanbaar) zit te prevelen en wij zijn helemaal niet christelijk, we doen dat niet. Dan ga je je maar even afzonderen en ergens apart zitten bidden, voor mij part op de plee." (gelach).

I: #01:48:54-1# En dat heeft ze ook gedaan?

R: #01:48:56-0# Nee, ze is witheet geworden. Ze voelde zich verschrikkelijk gekrenkt. Ja. En dat vind ik ook wel vergaand hoor, van mijn dochter, hoor, dat ze/

I: #01:49:07-3# Het is weinig respectvol, hè.

R: #01:49:13-0# Ja (gelach) Ja, dat vind ik niet goed van haar.

I: #01:49:16-5# Nee, dat is niet goed, nee. Maar ik begrijp het wel. (gelach) Oké, Wil. Maar, eh, heb je nou de vraag beantwoord wat belangrijke waarden voor je zijn? Ja, dus zelf nadenken.

R: #01:49:30-8# Zelf nadenken, zelf je conclusies trekken. En, ja, wij hebben/ wij, of ik, dat loopt een beetje door mekaar heen, gezegd/ O ja, toen begon mijn eerste man door te telefoon, hè, opeens / We hadden weinig contact met elkaar, hè, maar als het het ging over zaken betreffende Niek, dan moesten we wel contact hebben, natuurlijk. En toen had hij gezegd dat ie toch wel wilde dat Niek meer opgevoed werd, meer kennis kreeg van het christendom of daar mee/ Enfin, hij wilde hem een beetje de kant opsturen van zijn vriendin natuurlijk. En toen heb ik gezegd: "Nee, Niek, nee Jan, daar ga ik voorliggen". Ik zeg: "deze jongen heeft toch al problemen"/ Dat was heel erg. Ik heb toen gesprekken gevoerd bij Humanitas, om de beurt met Niek. De ene week Niek bij Humanitas, de andere week ik bij Humanitas; we hadden het moeilijk samen. Hij ging kapseizen, teveel kapseizen. Ik bedoel, hij mocht van mij best met een gat in zijn mouw lopen, want al zijn vrienden hadden dat. Als dat fijn is dan doe je dat maar. Maar hij ging over de schreef en iedereen dacht: nou dat ziet Wil niet en we moeten haar helpen En toen dacht ik: nou dan wil ik wel deskundige hulp hebben. En toen ben ik bij Humanitas uitstekend geholpen. Dat ging echt heel goed. We hadden het dus toch al moeilijk. En toen kwam zijn vader opeens met het voorstel: ik wil dat hij, eh, ja/

I: #01:51:18-4# Breng hem wat christelijke waarden bij.

R: #01:51:24-2# Catechisatie krijgt. Ik zeg: "Jan, dit kind is al in verwarring en we hebben hem altijd een buitenkerkelijke opvoeding gegeven en hij mag van mij zich best gaan verdiepen in het christendom. als hij dat er ook nog bij moet hebben allemaal, maar op zijn klokkie en niet op jullie klokkie. Ik verbied dat." Ik was natuurlijk voogdes over Niek. Ik had de voogdij, dus ik eh/

I: #01:51:45-1# Je kon dat zeggen, ja.

R: #01:51:51-4# Ik mocht/ Hij moest aan mij toestemming vragen. En dat deed hij ook. Jan vroeg aan mij toestemming of ik het goed vond dat hij dan catechisatie les kreeg.

I: #01:51:57-4# Maar jij en die jongen hadden aparte gesprekken met een psycholoog, of?

R: #01:52:03-2# Ja, met een maatschappelijk werker. En dat is heel goed gegaan.

Die gesprekken werden doorgesproken met een psycholoog en een psychiater en dan aan de hand van hun oordelen kregen we dan vervolggesprekken met die maatschappelijk werker. Was super! Super.

I: #01:52:22-8# En het heeft hem ook geholpen.

R: #01:52:23-4# Ja, dat heeft goed geholpen, heeft heel goed geholpen. Want hij werd veel socialer en hij ging zich minder afzetten. Hij gehoorzaamde naar mij toe, hè. En eh, ja dat heeft heel goed geholpen.

I: #01:52:44-8# Heb je, want je vertelde net dat hier iemand jouw piano komt stemmen en samen spelen. Die komt van Humanitas, zei je dat?

R: #01:52:49-5# Nee, die Michiel Menschaar, die nu op dat stapeltje ligt/

I: #01:52:55-1# Maar mijn vraag is eigenlijk; heb je nog contact met Humanitas, wordt je geholpen door Humanitas, heb je überhaupt zorg/

R: #01:53:03-3# Ik heb thuiszorg, een keer in de week. En ik heb dan gisteren net een man gehad van de WMO: de wet maatschappelijke ondersteuning, van gemeentewege. Want ik ga zo heel slecht lopen en dat begint met boodschappen doen moeilijk te worden. Het is/ nou heb ik het advies gekregen dat ik een rolstoel krijg. Zodat ik in een rolstoel kan zitten om geduwd te worden door mijn kinderen als ik boodschappen ga doen. Vandaar dat ik ook dat karretje in huis moet hebben.

I: #01:53:38-2# Ja, ik begrijp het. Maar heb je ook contact met het HV of Humanitas? Ik bedoel, word je wel een eens gebeld met de vraag van: "Wil, heb je wat nodig, of?"

R: #01:53:51-4# Nee, nee. Ik heb/ tot januari heb ik een discussiegroepje gezeten van een aantal oudgedienden in het eh/ en dat/

I: #01:53:57-0# Oudgedienden van H/

R: #01:54:00-2# Van het humanistisch/ van de afdeling. En eh/ Nou, ik kon het niet meer volhouden. Het werd me te zwaar. Dus toen heb ik ook gezegd: "Jongens, ik wil niet meer komen, want eh"/ Er was ook een probleem. Ik eh/ ik werd/ ik ben eigenlijk weggepest uit het groepje.

I: #01:54:24-5# O ja. Waar je dus jarenlang mee bent opgetrokken? En op een gegeven moment wordt je humanistisch weggepest als het ware. (gelach). Maar, waarom, waarom?

R: #01:54:40-9# Eh, nou ja. Ik zal de namen niet noemen.

I: #01:54:47-7# Nee, doe maar niet.

R: #01:54:47-7# Een hele bekende vrouw in het verbond. Heeft ook heel veel werk/ ik denk dat er bij haar/ van haar kant heftige jaloezie was. En eh ik had op een

gegeven moment had ik een maatschappelijk probleem.

I: #01:55:06-0# Met je zoon, Niek.

R: #01:55:05-5# Nee,nee, dit is recent. Dit is anderhalf, twee jaar geleden gebeurd. En toen had ik eh/ Kijk, als dingen mij niet zinnen dan ga ik briefjes schrijven, stukjes schrijven. Dat had ik toen gedaan. aan de thuiszorgorganisatie waar ik onder viel, enzo. En eh/ O, ja, ik was op bezoek geweest in een verpleeghuis, bij mijn eerste vriendin Guus. Guus is overleden. Guus waar ik mee in het Vlamkamp had gezeten. En, eh, nou zoals het daar toeging in dat verpleeghuis, dat was verschrikkelijk. En daar zat ik over te praten, vertelde ik over en/

I: #01:55:52-5# In dat discussiegroepje?

R: #01:55:54-5# In dat discussiegroepje. En eh, toen vroegen ze: "En, hoe is dat nou gegaan? Heb je respons gekregen op die brief enzo die je geschreven had?" Ik zat dat uit te leggen en eh ik ben klaar met praten en Grietje valt me in de rede en ik krijg toch onderuit de zak van haar. "Van het was/ ik praatte ook altijd veel te lang en het was niet interessant wat ik zei en het was/ het sloeg geen hout, en het was/" Nou, ik ben er kapot van geweest. Echt, ik heb nachten niet geslapen. En eh, toen de volgende keer toen zei ik: "Ik wil daar over praten. Ik kan hier niet tegen. Wat misdoe ik?" Nou, toen bood Grietje excuses aan. Ze had het niet zo bedoeld. Maar de volgende keer ging ze het weer doen. En toen zei ik/

I : #01:56:45-1# En die Grietje is van jouw leeftijd ook?

R: #01:56:51-3# Ja. Ik zal je een foto/

I: #01:56:52-6# En de keer erop gebeurde het weer?

R: #01:56:56-2# En in dat discussiegroepje zat Michiel ook. En eh/ Maar ik ben ook niet verdedigd door het groepje. Er was niemand die zei/ Want het was de bedoeling als je iets gezegd had, dat de voorzitter van het groepje dan het voortouw nam om het even af te ronden voordat je/ hè. We vielen mekaar niet in de rede. Dat was niet/ Grietje misdroeg zich op het gebied van eh discussievaardigheid. En zo hoort het niet te gaan. Het was gewoon een fout van de voorzitter.

I: #01:57:32-3# Die had in moeten grijpen.

R: #01:57:32-3# Hè?

I: #01:57:32-2# Die had in moeten grijpen.

R: #01:57:35-2# Die had in moeten grijpen, hè? Of je het nou eens bent met Grietje of niet. Kijk, als de voorzitter gezegd had: "Ja, Wil, dat was ook wel een heel lang betoog wat je afstak". Weet je wel! Of weet ik wat. Dan denk ik, ja ik moet volgende keer korter van stof zijn. Maar, dat gebeurde helemaal niet. En, maar ze liet het volgen(?). En ik kon daar niet meer tegen. Dus ik heb gezegd/ Maar het werd ook

lichamelijk te zwaar voor me. De reis er naar toe, enzovoort. Dus ik moest ermee ophouden. En opeens ga ik erg achteruit in mijn mobiliteit. Ik weet dat ik een parkeerkaart gekregen heb in december en toen zei ik tegen mijn kinderen: "Ik heb eigenlijk een beetje geijkt, want ik kan wel verder dan tweehonderd meter lopen." En nou is mijn zoon boodschappen aan het doen met me dus zegt hij: "Je hebt toen misschien geijkt, maar nou helemaal niet meer. Nou kan je dat stukkie van Jumbo naar de auto amper afleggen". Weet je wel.

I: #01:58:37-8# Even terug naar het discussiegroepje. Dus je hebt ongenoegen gekregen met Grietje, of Grietje viel jou aan.

R: #01:58:42-8# Ja, die viel mij aan.

I: #01:58:46-4# En daar ben je danig van onder de indruk geraakt.

R: #01:58:48-3# Ja, ik ben er kapot van geweest. Je zit jaren/ En ik heb haar jarenlang gekend, natuurlijk. En iedere/

I: #01:58:55-2# Maar wat zat daar dan achter, wat was/

R: #01:58:56-0# Eh/ Want de anderen hebben niet gevoeld hoe erg het voor mij was. Hoe erg ik het mij aantrok. Dat hebben ze niet ervaren. Later pas. En toen zeiden ze: "Ja, maar met Grietje gaat het ook niet zo goed. Die gaat geloof ik een beetje dementeren." Oh, dat is dan de verklaring voor me. Misschien is het waar, misschien is het niet waar, hè. En nou is Michiel, die zat ook in dat discussiegroepje die is bij me komen/

I: #01:59:24-2# Dat is de man die/

R: #01:59:25-8# Piano komt spelen. Dat is niet te pianostemmer, maar dat is gewoon een lid.

I #01:59:30-7# (lachend) Ja, ik begrijp het.

R: #01:59:33-7# En die heeft mij ook dit gestuurd.

I: #01:59:34-5# Maar die zat er ook bij, toen Grietje jou afbrandde.

R: #01:59:37-9# Ja!

I #01:59:37-9# En die zei ook niks!

R: #01:59:39-2# Zei ook niks. Niemand zei wat, niemand zei wat. Dat heeft me ook erg teleurgesteld. Achteraf zeggen ze dan wel: "eh, ja, maar dat je dat zo erg vond?" Ik vond het verschrikkelijk. Ik bedoel, ik was met/ en ze waren ook allemaal geïnteresseerd. Van wie heeft nou die brief geschreven. Want het is een verhuizing naar het Willem Dreeshuis, hè, en dan kom je terecht in afgrijselijke sfeer. Allesbehalve het Willem Dreeshuis! Nou ik heb een brief geschreven aan het

bestuur. Ik heb nooit antwoord gehad. Je krijgt geen antwoord op zulke brieven, maar goed. Maar hij is dus ook van dat discussiegroepje. Maar Michiel ken ik ook al jaren, want die is ook al een heel oud lid. Die heeft een brief gestuurd.

I: #02:00:35-6# Zullen we even afronden. Heb jij het gevoel dat je alles hebt/

R: #02:00:41-2# Ik heb geen goed antwoord over die waarden gegeven.

I: #02:00:45-6# Jawel. Wat jij belangrijk vindt is dat je zelf nadenkt, dat je zelf je conclusies trekt.

R: #02:00:50-2# Ja! En dat je respect hebt voor mensen. Maar, ik heb vaak zelf ook moeite met dat respect, hoor.

I: #02:01:07-0# Ja. Ook respect voor andersdenkenden, dat hoort/ Hoe moeilijk dat soms ook is.

R: #02:01:06-9# Een heleboel van die godsdiensten, ik vind het zo'n apenkool. Verschrikkelijk! En ook altijd gaat om de macht van mannen. In al die godsdiensten hebben die mannen de macht. Die monniken in wat voor land dan ook, weet ik veel, die weer allerlei toestanden uithalen. En, en dan, nou eindelijk mogen de vrouwen in Saoedi Arabië gaan leren autorijden. Waarom? Om economische redenen. Er werken te weinig vrouwen, dus. Nou moeten/

I: #02:01:42-5# Mobiliteit is belangrijk.

R: #02:01:46-4# Ja. En dat is natuurlijk/ Zoals vrouwen die vreemd zijn gegaan/

I: #02:01:56-9# Maar, goed. Dus je hebt waarden genoemd: respect, zelf nadenken, zelf conclusies trekken. Dat is voor jou belangrijk.

R: #02:02:06-5# Ja.

I: #02:02:06-5# Maar dan ook nog het milieu, dus de leefomgeving. Dat zijn allemaal zaken die jou aan het hart gaan.

R: #02:02:13-5# Ja. Vooral het milieu, het klimaat. Wat er gebeurt: het is verschrikkelijk! We zijn de oerwouden aan het kappen in Zuid Amerika. Dat zijn onzen longen. En dat laten we allemaal gebeuren.

I: #02:02:27-0# Ja, en op Borneo en de ijskappen smelten, en noem maar op.

R: #02:02:31-8# Ja! En wij maar vliegen!

I: #02:02:34-6# Gelach! Wij maar/ Een mooie afsluiting, Will. "En wij maar vliegen!" (gelach) Hiermee besluiten wij het interview.